

SZAKDOLGOZAT

NÉV KUNZER ZSÓFIA
szak ÓVODAPEDAGÓGUS

Kaposvár
2023

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem

Kaposvári Campus

Óvodapedagógus Szak

**LAIKUS ELKÉPZELÉSEK A GYERMEKNEVELÉSRŐL
DIGITÁLIS ESZKÖZÖK KISGYERMEKKORI HASZNÁLATÁVAL
KAPCSOLATOS GYERMEKNEVELÉSI ATTITŰDÖK VIZSGÁLATA**

Belső konzulens: Podráczky Judit PhD
egyetemi docens

Készítette: Kunzer Zsófia
DPPNAM
levelező tagozat

Intézet/Tanszék: Neveléstudományi Intézet
Gyermekeknevelési Tanszék

**Kaposvár
2023**

Tartalom

1. Bevezetés.....	4
2. Szakirodalmi áttekintés	6
2.1 Témához kapcsolódó alapfogalmak tisztázása.....	6
2.1.1 Nevelés	6
2.1.2 Laikus nevelés	6
2.1.3 Professzionális nevelés.....	6
2.1.4 Kisgyermek	7
2.1.5 Digitális eszköz	7
2.2 A témával foglalkozó hazai és nemzetközi szakirodalom bemutatása.....	7
3. Kutatás kérdései és módszerek.....	18
3.1 Kutatási kérdések	18
3.2 Módszerek	18
4. Eredmények és értékelés	19
4.1 Mennyire jellemző, hogy a laikus nevelők nevelési eszközként tekintenek ezekre az eszközökre?	22
4.2 Hogy viszonyulnak a szülők a gyermekek digitális eszközhasználatához?	29
4.3 Mi a szülők véleménye a digitális eszközök óvodai használatáról?	31
4.4 Mennyire tájékozottak a szülők a gyermekek digitális eszközhasználatáról, annak veszélyeiről?.....	32
5. Következtetések	35
6. Összefoglalás.....	36
7. Irodalomjegyzék.....	37
8. Mellékletek.....	38
Ábrajegyzék	38
Lábjegyzetek listája.....	38
Nyilatkozat	39

1. Bevezetés

„A gyermek nevelése elsősorban a család joga és kötelessége, s ebben az óvodák kiegészítő szerepet játszanak” – fogalmazódik meg az Óvodai Nevelés Országos Alapprogramjának bevezető soraiban. Napjainkig már számos kutatást végeztek a laikus (szülők, kezdő pedagógusok) és a professzionális (gyakorlott pedagógusok) nevelési attitűdökkel kapcsolatosan, főként az iskoláskorúak vonatkozásában. Nemprofesszionális nevelésről akkor beszélhetünk, amikor a szülő a saját tapasztalataira, tanult mintáira, érzéseire támaszkodva, ösztönösen cselekszik. Professzionális nevelésről tanult szakemberek esetében beszélhetünk, akik a megszerzett tudásukat, a tanult pedagógiai módszereket tudatosan alkalmazzák a nevelőmunka során, ugyanakkor őket is befolyásolják saját hétköznapi pedagógiai elméleteik (M. Nádas, 2006). A gyermeknevelés során számos helyzetben találkozunk kihívásokkal mind laikus, mind pedig professzionális nevelő, véleményük sokszor eltérő. Különösen gyakori ez a szakdolgozat fókuszába állított téma, a digitális eszközök használatával kapcsolatban.

A mindennapokat egyre jobban átszövő információs technológia fejlődése nagy hatással van az emberekre. Az elektronikai eszközöknek köszönhetően könnyebbé, gyorsabbá vált a kommunikáció, az információáramlás, a vásárlás, a kapcsolattartás stb., kialakult egy új életstílus. Témám aktualitását adja, hogy napjaink egyik legmegosztóbb kérdésköre a digitális eszközök használata, hogy hány éves kortól lehet, mennyit lehet, mire kellene inkább használni és még sorolhatnám az ezzel a témával kapcsolatban felmerülő kérdéseket. Sokszor elhangzik az a mondat, hogy a mai gyerekek mások. Ahogy azt tapasztaljuk, a digitalizáció integrálása az oktatásban is egyre nagyobb szereppel bír (pl. iskolai digitális kultúra tantárgy), az ország több óvodájában használják a tanulás támogatásához. Számos kutatásról olvashatunk, melyek a digitális eszközhasználatot vizsgálják, főként magát a használati szokásokat (ki mennyi időt tölt el ezen eszközök használatával, nézésével, mire használja stb.).

Diplomamunkámban a digitális eszközök jelenlétével, azok kisgyermekkorban való használatával, pozitív és negatív hatásaival kapcsolatos véleményeket szeretném megismerni annak érdekében, hogy feltérképezsem hogyan viszonyul kisgyermeket nevelő szülő és pedagógus a mára már igencsak központi szerepet kapó készülékekhez, azok növekedő jelentőségéhez, szerepéhez. A témaválasztás során motivációm inkább az adta, hogy megismerjem a kisgyermek nevelésében részt vevő személyek attitűdjét, mintsem maga az eszközhasználat. A szakdolgozati témaválasztásom szakterületét illetően egyértelműen befolyásolt az érdeklődés a nevelésről alkotott vélekedések iránt, és inspirált a tanulmányaim során megszerzett ismeretanyag. A témaválasztás további motivációja, hogy leendő pedagógusként ezen kérdéskör alapos

tanulmányozása segítheti munkámat a jövőben annak érdekében, hogy kezelni tudjam az ezokból felmerülő problémákat. Dolgozatom célja a laikus nevelés oldaláról megismerni a nevelésben részt vevők digitális eszközök használatával kapcsolatos álláspontját, feltérképezni, hogy mennyire ismerik annak fejlődést, tanulást szolgáló lehetőségeit, továbbá egy képet kapjak arról, hogy mit jelent az, hogy „mások” a mai gyerekek. Kutatásom célcsoportja az óvodás korú, vagy annál fiatalabb gyermeket nevelő szülők. A célcsoportom kiterjesztésének oka (amiért nem csak óvodás korúak körében zajlik), hogy ne csak a jelenleg óvodába járó gyermekek szüleinek, hanem a jövő óvodásainak véleményét is megismerhessem, ezzel biztosítva a dolgozatom hosszabb távú jelentőségét.

Az előttem álló pályára lépésnek számos pozitívuma van, ugyanakkor nem ritka annak árnyoldalaival való találkozás sem. Pedagógusként igyekszünk a gyermek fejlődése érdekében tanácsot adni a szülőknek, ugyanakkor egy ilyen nehéz témában, mint a digitális eszközhasználat, sokszor falakba ütközünk. Ahogy haladunk előre a fejlődésben, a digitalizáció eluralkodik az élet minden területén, ezáltal az óvodai nevelés színterében is megjelenhet a személytelenség és a felszínesség a szülő oldaláról is. A pedagógus könnyen elérhetővé válik az online térben, csökken a személyes kontaktus. Találkozhatunk azzal a jelenséggel is, hogy egy óvodás gyermek telefonnal a kezében érkezik meg reggel az óvodába, sokat mesél az általa megismert számítógépes játékokról, és általuk mindig megismerhetünk egy új televíziós mesét. Sokak lezártak tekintik a témát annyival, hogy ez már ilyen generáció, ebben nőnek fel, ilyen világot élünk. Kérdés, hogy erre hivatkozva nem is kell foglalkoznunk ezzel a területtel? Kutatások által bizonyított, hogy nem jelenthető ki a digitális eszközök kizárólagos negatív hatása. A fejlődésnek, fejlesztéseknek köszönhetően számos előnyét is ki tudjuk használni, ha ismerjük azokat. A probléma azonban az, hogy a laikusok többsége nem ismeri ezeket a pozitívumokat, a professzionális nevelők nagyobb százaléka pedig nem rendelkezik megfelelő szintű eszközhasználati készséggel, hogy ki tudja használni az előnyöket, illetve ne viszonyuljon idegenkedve a témához.

A digitalizációról való elmélkedés folyamán nem tudjuk megkerülni a generációs elméletek kérdéskörét. Howe és Strauss generációelméletét áttekintve (Howe, Strauss 2000) láthatjuk, hogy az egyértelműen az internet-hozzáférés szerint határolja be a generációkhoz tartozást, ugyanakkor nem biztos, hogy adott generáció tagjai nem csupán felvették a kor jellemzőit, alkalmazkodtak az új trendekhez, nem önmagában az életkoruk határozza meg a kompetenciájukat. A mai kisgyermekek generációs „címkéje” az alfa generáció. Az „új” generáció annyiban

más az előzőtől, hogy ezek a gyermekek már magzatkorukban felkerülnek a világhálóra, születésük pillanatától kezdve a szemük előtt vannak a digitális eszközök, tartalomgyártóvá válnak.

A kutatásom során arra fogok törekedni, hogy feltérképezzem e témában a szülői véleményeket, megértsem a szülői vélekedések hátterét, megismerjem a szülők témában való tájékozottságának mértékét, hangsúlyt fektetve a szülők felelősségére. Mindezt annak érdekében, hogy jövőbeni pedagógusi munkám során már rendelkezzek megfelelő tapasztalattal a témával kapcsolatban és képes legyek kezelni az ebből adódó konfliktusokat. Kérdéseim kitérnek a digitális eszközhasználat körülményeinek megismerésére, a fogyasztási szokásokra, a kisgyermekkorai eszközhasználatához való viszonyulásra, a szülők témával kapcsolatos tudásának felmérésére.

2. Szakirodalmi áttekintés

2.1 Témához kapcsolódó alapfogalmak tisztázása

Ahhoz, hogy a vizsgált témakört kellő tájékozottsággal tudjam körbejárni, elengedhetetlen a kapcsolódó fogalmak tisztázása.

2.1.1 Nevelés

A nevelés olyan értékátadó, értékrendszert kialakító, fejlesztő folyamat, melynek célja, hogy az egyént életfeladatai megoldására képessé tegye. Csak az emberre jellemző tevékenység, történeti és nemzeti jellegű, tudatos, tervszerű, szervezett, fejlesztő hatású, bipoláris (kétirányú) folyamat. A nevelésnek mindig fejlesztőnek kell lennie. „A nevelés az a tevékenység, amellyel valakik (alapesetben: felnőttek) úgy kívánnak hatni másokra (alapesetben a felnővekvőkre), hogy azok optimálisan fejlődjenek, megerősödjenek abban, amit a nevelőik kívánatosnak tartanak, és maradandóan változzanak meg mindabban, amik a nevelőik szerint nem kívánatos” (Zrinszky, 2002.) Bábosik István vélekedése szerint a nevelés lényegi tartalma az értékközvetítésben vagy értékteremtésben rejlik.

2.1.2 Laikus nevelés

Másnéven hétköznapi nevelés. Legfontosabb színtere a család. A nem hivatásos, laikus nevelés is a pozitív nevelési célt tűzi ki maga elé, ugyanakkor nem szükséges ezt tudományosan, rendszerbe foglalva végeznie, csupán az adott szituációkban kell hatékonyan működnie, néha még a módszerekben sem tudatosan válogatva.

2.1.3 Professzionális nevelés

Szakmailag és tudományosan megalapozott nevelés, melynek legfontosabb színterei a bölcsőde, óvoda, iskola. A professzionális nevelésnek tudományos alapon nyugvó tárháza van. Az értékeke köréből tudatosan választja ki a nevelési célokat, azokat lebontva nevelési

feladatrendszer épít, meghatározza a célirányos, hatékony tevékenységek fajtáit és minőségében emberséges nevelési módszerek sokféleségét műveli ki. A professzionális nevelés szakmai kívánalma, hogy kontroláljuk, a hatás valóban létrehozza-e a kívánt változást.

2.1.4 Kisgyermek

A szakdolgozatom értelmezéséhez szükséges, hogy pontosan megjelöljem, ezen munkámban kikre gondolok kisgyermeknek alatt. Az emberi életkori szakaszok szerint a kisgyermekkor 1-3 éves korig tart, fejlődéslélektanilag ugyanakkor a kisgyermekkor szakaszt (1-3 éves korig) követi egy második kisgyermekkor szakasz, mely a gyermek 6. életévéig tart. Anatómiailag¹ a (második) gyermekkor az első fogzás kezdetétől a második fogzás kezdetéig, azaz 6 éves korig tart. Korszerűbb tanulmányokban a kora gyermekkor kifejezést használják a legkisebbeket érintő, iskoláskor előtti nevelés intézményeire vonatkozóan (Podráczky, 2017). Dolgozatomban szakmailag teljes egészében a kora gyermekkor kifejezés a legpontosabb, ugyanakkor a laikus nyelvhez közelebbinek tartom inkább a kisgyermek szó használatát.

2.1.5 Digitális eszköz

A digitális eszközről, mint kifejezésről nem sok tudományos feljegyzést találunk, amelyben meghatározásra kerülne mit is értünk ez alatt. Egyes internetes oldalak szerint a digitális eszközök immateriális erőforrások, melyek fizikai formában nem léteznek², egy másik forrás szerint pedig digitális eszközön értünk minden olyan eszközt, mely kijelzővel, be-és kimeneti perifériákkal stb. rendelkezik³. A digitalizációval foglalkozó szakirodalomban megjelenő, erre gyakran használt fogalom az Infokommunikációs Technológia (IKT), azonban munkám során konzekvensen a digitális eszköz megnevezéshez ragaszkodom, mert úgy gondolom, sokkalta inkább van köztudatban ez a kifejezés. Digitális eszközön értem a következőket: okostelefon, számítógép, laptop, tablet, televízió, okosóra, játékkonzolok (playstation, xbox), és egyéb ma használatban lévő, elektronikus eszközöket.

2.2 A témával foglalkozó hazai és nemzetközi szakirodalom bemutatása

A digitális eszközök és használói

Nap mint nap használjuk a média, digitalizáció, okoseszköz szavakat, azonban mindennapos használatuk ellenére is sokszor tisztázatlan mi mindent takarnak ezek a fogalmak. Kétségtelen, hogy már egyre kevesebben élnek azon generáció tagjai, akik nem ismerik ezek jelentését, nem

¹ Lenhossék Mihály dr.: Az ember anatómiája 1., Budapest, 1922

² Digitális eszközök meghatározása a hu.economy-pedia megfogalmazásában. <https://hu.economy-pedia.com/11040635-digital-assets#menu-3>

³ Digitális eszközök egységei a Nemzeti Köznevelési Portál megközelítésében. https://www.nkp.hu/tankonyv/digitalis_kultura_9_nat2020/lecke_11_003

voltak használói az új technológiai vívmányoknak (leszámítva a televíziót, hiszen nagy valószínűséggel ma már nincs olyan élő ember, aki nem találkozott vele). Mik is azok a generációk? A Magyar Értelmező Kéziszótár szerint jelentése "*nemzedék*".⁴ Nagyjából azonos időben születettek, egy korban élő emberek összessége. A generációk közötti határ alapját a szülők és utódaik születése között eltelt idő adta, ám napjainkban már inkább szociológiai jellemzőket vesszük alapul (McCrindle, Wolfinger 2009).

A generáció-elmélet alapjai két amerikai szerző, történész, Strauss és Howe nevéhez fűződik, mely az 1991-ben megjelent *Generációk* című tanulmányukban olvasható. Ezen a ponton ugyanakkor azt is meg kell jegyeznünk, hogy a generációkutatások elméleti hátterét meghatározza egy magyar származású szociológus, Karl Mannheim által meghatározásra kerülő fogalom, miszerint a generáció az azonos társadalmi és történeti eseményeket átélő személyek csoportja (Mannheim 1952). A szakirodalmakban több generációmeghatározással is találkozhatunk. Ezen elméletek igen komplexek, ugyanis a személyes és társadalmi jellemzőket figyelembe véve, az egyes szerzők több oldalról megközelítve határozzák meg az egyes generációkat. Fontosnak tartott személy a generációk digitalizációhoz való társításában Marc Prensky, akitől elsőként jött létre az új technológiáknak élő gyermekekre vonatkozó elnevezés, „digitális bennszülöttek”. Howe és Strauss generációelméletét tanulmányozva sejthetjük, hogy az elosztáshoz valami köze van a digitalizációnak is (Agati 2011). Az elmélet a születési év alapján határolja el az egyes generációkat. A felosztás a digitális világgal való kapcsolat szerint a következő: a Veteránok 1925-1945 (elsőként idős korukban találkoztak az internettel), Bébi-bumm 1946-1964 (életük derekán találkoztak az internettel), X generáció 1965-1979 (ifjúkorban találkoztak az internettel), Y generáció 1980-1995 (gyermekkorukban találkoztak az internettel), Z generáció 1996-2009 (nem élt olyan társadalomban, ahol nem volt internet). Ezek alapján gondolhatjuk, hogy az internethasználat tekintetében nincs is további lehetőség új generációra, azonban azóta már megnevezték a Z generációt követő Alfa generációt (2010-) (Lénárd 2015). Mark McCrindle, ausztrál demográfus országos felmérése által került meghatározásra az új generáció elnevezése (McCrindle, Wolfinger 2009). Felmerülhet bennünk a kérdés, hogy miben más ez a generáció, mint az előző? McCrindle a képernyőt társítja hozzájuk, azaz az újonnan megjelenő érintőképernyős eszközöket és a megnövekvő képernyőhasználatot. Ha jobban belegondolunk, hagyhat némi kivetnivalót maga után, hogy ilyen éles vonalat húzunk két generáció közé. Nem gondolom, hogy egyik évről a másikra akkora változás következett volna be, hogy az egyént a születési éve alapján egyik vagy másik generációhoz soroljuk. Ezek

⁴ Magyar értelmező kéziszótár. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980

csupán általánosságban véve lehetnek jó meghatározások, ugyanakkor az idő előrehaladtával a generációk igyekeznek felzárkózni egymáshoz, főként a technológia terén. Ezen szakirodalmak alapján tehát már az Y generációra is mondhatták volna, hogy „más”.

Az Alfa generáció oldaláról jelentkező érdeklődés hiányának hátterében egyrészt az információs türelmetlenség jelensége áll. Ez magával hozza a szakirodalmak által emlegetett „generációs szakadékot”. A pedagógiában nehéz összeegyeztetni két, egymástól távol álló generációt, pedagógust és gyermeket. Talán ez áll a hátterében azoknak a kijelentéseknek, melyek szerint a „mai gyerekek mások”, hiszen nehezen értik meg egymást, a hagyományos pedagógiai módszerek már nem alkalmasak a digitális generáció nevelésére, oktatására (Lénárd, 2015). Kósa Éva a generációs különbségek összetevőit vizsgálta, elemezve ebben a média szerepét. Tanulmányában felmerülő kérdés, melyre magam is keresem a választ, hogy az évtizedekkel ezelőtti generációk között is bizonyosan fellelhető volt változás, tehát már akkor „más” volt az egyik generációt követő új generáció. Ezek a változások szükségesek ahhoz, hogy a világban zajló változásokhoz történő adaptivitás megvalósulhasson. A válasz a változás tempójában rejlik. A generációk közötti, sőt, egyes generációkon belüli életkorok közötti szakadék korábban nem tapasztalt gyorsasággal alakul ki (Kósa, 2016). Ennek egyik kiindulópontja a téri függetlenedés, ami a mai családok együttélését jellemzi. Ez a gyakorlatban abban nyilvánul meg, hogy a gyermeknek külön szobája van, ami helyet ad a digitális eszközöknek, azokat a privát szféra jegyében, felügyelet nélkül használhatják. A generációk közötti távolság egy másik aspektusa az eltérő kommunikációs formák, módok kialakulása. A digitális eszközök (számítógép, mobiltelefon, internet) lehetővé teszik, hogy a kommunikáció létrejöhessen helytől és időtől függetlenül bárkivel. Ez az önállósodás megváltoztatta a gyermekek társadalmi elhelyezkedését is, hiszen önálló döntéseket hoznak, önállóan képesek választani (ha csak a médiafogyasztást is tekintjük), ezáltal csökken a felnőttek tekintélye. A digitális eszközök használóiként a kezükben vagy egy másfajta tudás, ami a felnőttek kezében nincs, megfordítva ezzel azt a hagyományos modellt, amelyben a felnőtt a tudás birtokosa. Mi lesz így a szülők, illetve a későbbi intézmények (nevelők, tanárok) kultúraátadó szerepével? A gyermekek mindennapjának résztvevője a média, mely alakítja a tapasztalataikat, mely által információhoz jutnak, tehát a szülők elbizonytalanodhatnak szerepük fontosságában, annál is inkább, hogy a gyermekek ezáltal a nagy mennyiségű „tudással” a birtokukban felnőtt viselkedést sajátítanak el, a felnőttek pedig, a gyermekükkel való jó kapcsolat fenntartása érdekében fiatalos viselkedést vesznek fel. A szülő-gyermek kapcsolat sok esetben baráti kapcsolattá alakul, amihez a média eszközként járul hozzá. A szülői felügyelet elmaradásának oka lehet a szülői lemaradás. A digitalizáció tekintetében a szülők nem képesek példát mutatni, hiszen tájékozatlanok abban, amiben gyermekük

ismerettel rendelkezik. Gyermekkorban a legfontosabb a cselekvés útján történő tapasztalatszerzés, ugyanakkor ma a digitális világ által jutnak többnyire ismeretekhez a világról, tapasztalat nélkül. A gond ezzel az, hogy a szülő nem gondol arra, hogy egy gyermeki agy nem képes úgy feldolgozni a látottakat, mint a felnőttek („ha rajzfilm, akkor gyerekeknek való”) (Kósa, 2016).

A digitális eszközök és az idegrendszer

A digitalizáció a családi közeget is érintette, ezáltal egyre fiatalabb korban kerültek interakcióba a gyermekek a különböző digitális eszközökkel. Ahhoz, hogy eldönthessük, milyen hatással van a kisgyermekre a korai digitális eszközhasználat, több aspektusból is meg kell közelítenünk a témát, meg kell ismernünk a lehetséges és valós ártalmakat egyaránt. Egyik, ha nem a legfontosabb, a kognitív fejlődésre kifejtett hatása. Azt laikusok is kijelentik és elfogadják, hogy azért nem jó a digitális eszközök használata kisgyermekkorban (sem), mert így sok más, a fejlődés szempontjából fontos tevékenységek végzése elmarad.

A digitális technikák agyi funkciókra gyakorolt hatásairól kevés tudományos igényű vizsgálattal találkozunk, legtöbbször a számítógépes játékokkal való összefüggésben készült el. Gyermekkorban a legmagasabb az agy változóképségének szintje. Mit is jelent ez? Az agy a tapasztalatok megszerzésének hatására képes változni, ezt nevezzük agyi plaszticitásnak. Ezek a változások hozzásegítik, könnyítik az új, hasonló ismereteket adaptálni. Azt, hogy a digitális eszközhasználat során milyen neurális aktivitás megy végbe, még kevesen vizsgálták, és ezek a kutatások is feltáró szakaszban vannak (Csépe, Török 2020). Mégis fontos a plaszticitással foglalkozunk, hiszen ahogy fentebb említésre került, a kisgyermekkorban tapasztalatok alapozzák meg a későbbi tanulási folyamatok sikerességét.

A kisgyermekkor az agyi fejlődés tekintetében egy igen szenzitív időszak. Amennyiben egy gyermek korán találkozik a digitális eszközökkel, sokat használja azokat, a tapasztalatszerzés eltérő. A digitális világ kétdimenziós (vagy az új fejlesztéseknek köszönhetően akár háromdimenziós), ezáltal máris más a tapasztalatszerzés a képernyőn keresztül, mint személyes tapasztalatok által. A televízióban látottak feldolgozására máshogy képes egy kisgyermek agy, mint egy felnőtt agy. Egészen 7-8 éves korig az agy nem tudja összekapcsolni a történet egymásutániságát, nem fedezi fel, hogy amit a tévében lát az nem a valóság. Ahhoz, hogy összefüggő történetként tudják értelmezni a látottakat, nélkülözhetetlen a felnőtt irányítása, az alámondás, megbeszélés. A televíziós ábrázolás megértése olyan, mint az abc ismerete az olvasáshoz. Egy kisgyermek nem tudja értelmezni a különböző technikákat, nem érti, amikor a kamera

egy közelebbi szögből mutatja a szereplőt, akkor nem a szereplő lesz hirtelen nagyobb. Piaget nyomán tudjuk, hogy óvodáskorra az egocentrikus gondolkodás jellemző, a gyermekek csak a saját szemszögükből képesek megítélni a történeteket, nem képesek nézőpontváltásra. Óvodáskorban a gyermekek hajlamosak arra, hogy azt gondolják, a szereplők benne élnek a televízióban, sokszor fordul elő, hogy beszélnek a televízióhoz, azt gondolva, a szereplők is látják, ismerik őket. Ilyen kis korban valósnak gondolják a szereplőket, a televíziós ábrázolás még 12 éves korban is élethű a gyermekek számára. A felnőtt irányítása nélkül a gyermek nem tudja feldolgozni az élményeket, ebben az esetben pedig kijelenthető a káros hatás. Az óvodáskorúak számára készült tartalmak kedvező hatással bírhatnak például egyes tulajdonságok megismertetésében, a jó és a rossz szemléltetésében, ugyanakkor ezek felismerését, helyes értelmezését támogatni kell (Dr. Kósa, 2006).

Ebben a korban a gyermekek csak autodidakta módon sajátítják el az eszközhasználatot, szülői példát követve válnak felhasználóvá, vagyis a szülői mintaadás a legfontosabb. Vitatható, hogy pozitív-e, ha a szülő a gyermekével együtt nézi a televíziót, hiszen ez egyben egy megerősítés, jóváhagyás is a szülő oldaláról a fogyasztást illetően. Ez a televízió nézés esetében lehet aktív vagy passzív. Aktív akkor, ha közben megbeszéli szülő és gyermek a látottakat, ez minden esetben pozitív. Passzív együtt nézés esetén csendben nézik az adott műsort, ekkor a szülői felügyelet ugyan jelen van, de nem segíti a gyermeki megértést. Fontos megjegyezni, hogy mindez akkor lehet pozitív, ha a gyermek életkorának megfelelő műsort néznek. A körülményektől függ tehát, hogy a televízió pozitív vagy negatív hatással bír.

Felmerülhet bennünk a kérdés, hogy mit tudunk tenni, ha már az oktatás területén is nélkülözhetetlenné vált a digitalizáció? A covid járvány számos változást hozott az életünkbe, egyik igen meghatározó az oktatásban történt átszervezések voltak. Ennek köszönhetően a már így is elterjedt használatot, ha akarjuk sem tudjuk megakadályozni. A korábban tárgyalt generációs különbségek vonatkozásában végzett kutatás eredménye is azt bizonyította, hogy a hagyományos nyomtatott szöveg feldolgozásakor nem minden esetben zajlik le ugyanaz az agyi tevékenység. Azok, akik egyáltalán nem, vagy alkalmasszerűen használják az internetet, böngészés és olvasás közben hasonló képet mutatott az agyi tevékenységük, míg az internetet rendszeresen használóknál sokkal nagyobb agyi aktivitás mutatkozott, mint hagyományos olvasás közben. Ennek hátterében az információs türelmetlenség állhat, miszerint a hagyományos nyomtatott szövegek nem biztosítanak elég ingert, nem hatnak egyszerre több érzékszervre, nem animáltak, mint amihez a digitális eszközhasználók hozzászoktak (Lénárd, 2015).

Egy hazai vizsgálat lehetőséget ad arra, hogy megismerjük, hogy a gyermekkorai gyakori használat milyen hatással van a gyermek kognitív, társas, érzelmi és motoros fejlődésére. A

fentiekben főként a televízióhasználatról ejtettük szót, míg ez a kutatás az érintőképernyős eszközökkel foglalkozott. Ezek az eszközök több szempontból is különböznek a televíziótól, hiszen míg a televízió nézése egy egyoldalú, mondhatni passzív tevékenység, az érintőképernyős eszközök használata interaktivitást igényel. Eltérnek még a képernyőn látott kép megjelenésében is, hiszen míg a televízió feltűnő kép adott, azt mozgatni, nagyítani nem tudjuk, az érintőképernyős eszközökön azonban sokszor görgetnünk kell ahhoz, hogy a teljes képet lássuk. A kutatás (Konok et al 2020) során összehasonlító vizsgálati módszert alkalmazva, azt kiegészítve egy kísérleti vizsgálati módszerrel figyelték meg 40, 5 év átlagéletkorú gyermek teljesítményét két csoportra bontva, az érintőképernyős eszközöket használók és nem használók csoportját. Az eredmények azt mutatták, hogy a használók és nem használók között nem volt kimagasló eltérés teljesítményben, azaz a reakciójuk, illetve az általuk adott válaszok helyességét tekintve nem volt különbség, ugyanakkor a különböző tesztípusok mutattak eltérést. A megosztott figyelmet vizsgáló altesztben, amikor a lokális (a célinger a kis ábra) és a globális (a célinger a nagy ábra) egyszerre jelenik meg, kiugróbb különbség mutatkozott a két csoport között. Míg az érintőképernyős eszközt használó gyermekek a lokális teszten jobban teljesítettek, a globális teszten jóval lassabb reakcióidőt produkáltak, mint az érintőképernyős eszközt nem használók. A szelektív figyelmet vizsgáló alteszt során kapott eredményekre nem volt hatással a képernyő-használat. A társas-kognitív készséget felmérő tesztekben (váratlan tartalom teszt és valós-látszólagos érzelem teszt) az érintőképernyőt használók eredményei rosszabbak voltak a nem használók eredményeinél, azonban nem volt eltérés a két csoport között a figyelem-felismerési teszt (érzelemfelismerés képekről, videókról) eredményeit tekintve. A kísérleti vizsgálatban a tipikusan fejlődő óvodás gyermek rövid idejű érintőképernyős eszközön végzett digitális játékanak figyelmi folyamataira való hatást, illetve a játékok sebességének figyelmi működésre való befolyását vizsgálták. A kutatásban 56, 4,92 átlagéletkorú gyermek vett részt. A vizsgálatban részt vevőket három csoportra osztották: lassú digitális játékkal játszó, gyors digitális játékkal játszó, nem digitális játékkal játszó (kontrollcsoport) csoportjára. A digitális játékban a gyermekeknek egy tableten játszható, lufipukkasztó játékot kellett játszaniuk, a kontrollcsoportnak pedig egy „hagyományos”, melyben a lyukakból rövid időre előbukkanó vakondokat kell az ujjukkal visszanyomni. A figyelmi működést ugyanazzal a tesztel vizsgálták, amit az összehasonlító felmérés során alkalmaztak. Az eredmények a hibaszám tekintetében azt mutatták, hogy a kontrollcsoport és a lassú digitális játékot játszó csoportja több helyest választ adtak a szelektív figyelmi feladatban, mint a megosztott figyelmi feladatban. A megosztott figyelmet igénylő helyzetekben a digitális játékkal játszó jobb teljesítményt nyújtottak akkor, mikor a kis ábra volt a célinger, mint amikor a nagy, a kontrollcsoportra ugyanakkor ennek a

fordítottja volt az eredmény. Ezek az eredmények bizonyíthatják, már a rövidtávú használat is hatással lehet a gyermek különböző kognitív funkcióira. Kiderül továbbá, hogy a megosztott figyelmet igénylő feladatokban rosszabb a gyermekek teljesítménye, tehát nehezebben szűr ki környezetükből a releváns ingereket, illetve rosszabbul teljesítenek akkor, ha figyelmüket egyszerre több dologra kell fókuszálniuk. Az érintőképernyős eszközök használatakor a figyelemmegosztás jelensége alapvető feltétel, hiszen a használók egy jóval ingergazdagabb környezet éri, mint hagyományos játék során, amihez, visszatérve a korábban már említett plaszticitás képességéhez, egy gyermek gyorsan alkalmazkodik. Az ingerek sokasága megköveteli a figyelem megosztását, tehát akár fejlesztheti is az érintőképernyő-használat a figyelemmegosztást, ugyanakkor ezekből a vizsgálatokból nem következtethetünk egyértelműen a fejlesztő hatásra. Az eredményekből kiderül az is, hogy az érintőképernyőt használók teljesítménye a lokális ingerek feldolgozása esetén jobb, tehát könnyebben figyelnek, és dolgozzák fel a részleteket. Ezt magyarázhatja az érintőképernyő mérete, és az ezáltal nélkülözhetetlen precíz ujjmozgás. Az érintőképernyőt használók tudatelméleti eredményeinek gyengeségét magyarázhatja az eszközök által elvett idő más tevékenységektől, ugyanakkor nem kizárt az sem, hogy azok a gyermekek nyúlnak leginkább ezen eszközökhöz, akik nehezen alakítanak ki szociális kapcsolatokat. (Konok et al 2020).

Egy óvodáskorú gyermekek mentális egészségi állapotát a mobil-használat összefüggésében vizsgáló nemzetközi kutatás eredményei kimutatták, hogy szignifikáns összefüggés van a mobil használatának időtartama és a mentális egészségi állapot között. Ennek magyarázata, hogy óvodáskorban a gyermekek játszva tanulnak, az elhúzódó készülék-használat azonban korlátozhatja fizikai aktivitást, így elmarad motoros készségeik fejlődése, illetve szociális készségeik sem fejlődnek megfelelő ütemben. Ez a mentális egészségre vonatkozó kérdések alapján került megállapításra (a válaszadók nagy arányban találkoztak a dühkitörés, hiszti, alvászavar jelenségével korlátozás esetén) Ezzel szemben azonban kimutatták azt is, hogy az ajánlott (Amerikai Gyermekegyógyászati Akadémia) programok használata pozitívan hathat a gyermek kognitív és nyelvi készségeit. (I M Ayu et al., 2020) Bizonyított, hogy léteznek a gyermek fejlődését szolgáló tartalmak, ugyanakkor ezek gyakran a piaci igényeket szolgálják ki, mintsem a gyermek életkori sajátosságait veszik figyelembe. Korlátozott számban érhető el továbbá a magyar nyelvű fejlesztő program. (Hódi et al., 2021)

Digitalizáció otthon és az intézményekben

Számos kutatás zajlott már az digitális eszközhasználattal kapcsolatos szokások témakörben a 2000-es évektől kezdve, különböző korosztályokra vonatkozóan, mégis jóval kevesebb azon

vizsgálatok száma, melyek a kisgyermekkorra használatra koncentrálnak. Ezen kutatásokból párat kiemelve tájékozodom az érintett korosztály szokásairól.

Az óvodások otthoni IKT-használatára vonatkozó nagymintás kutatás (Hódi et al., 2021) a háztartásokban lévő IKT-eszközök fajtáira, számára, a használat gyakoriságára, időtartamára, céljára vonatkozóan tartalmazott kérdéseket, továbbá a szülői attitűdöt, gyermek eszközhasználatára vonatkozó tevékenységének ellenőrzését vizsgálta. A tanulmányból kiderül, a kutatásban részt vevő családok mindegyikében megtalálható legalább egy eszköz, legtöbbször egynél több okostelefon vagy számítógép. A gyermekekre inkább nagycsoportban jellemző (vizsgálatban résztvevők egyharmada), hogy saját eszközzel rendelkeznek, ami főként okostelefon, kevesebb arányban számítógép, ugyanakkor már kiscsoportos korban is nagy arányban megjelenik valamilyen eszköznek a használata. Az eszközhasználati idő az életkor előrehaladtával növekvő tendenciát mutat. Az óvodáskorú gyermekek a szülők válaszai alapján mese, film nézésére használják a digitális eszközöket. A szülői beavatkozás kérdésére pozitív válasz érkezett, a válaszadók 80%-a mindig vagy gyakran ellenőrzi gyermekének eszközhasználatát. Ezen kérdésre a későbbiekben visszatérek, ugyanis további kutatások érdekes feltárásokat tettek ennek valóságalapjára vonatkozóan.

Az Eszterházy Károly Egyetem empirikus kutatásában a koragyermekkorra információs és kommunikációs eszközök használatát tárták fel az Amerikai Gyermekgyógyászati Akadémia ajánlásainak tükrében. Az egyik vizsgálati kérdés a korai használat életkorára vonatkozott, a válaszokból pedig kiderült, hogy a gyermekek legalább fele már kétéves kora előtt használt valamilyen digitális eszközt. Az ajánlás egyértelműen leírja, hogy 18-24 hónap alattiak ne használjanak ilyen eszközöket, ehhez képest tehát a gyakorlatban ez abszolút nem mutatkozik meg. Ajánlás, hogy a gyermekek lefekvés előtt egy órával ne használja a digitális eszközöket. A válaszok azt tükrözik, hogy a késő délutáni televízió és számítógép-használat a leggyakoribb (16-19 óra között), a válaszadók harmada pedig még ennél későbbi időpontot is megjelölt, tehát ezen kérdés kapcsán sem teljesül sok esetben az ajánlás. Az Akadémia lényeges ajánlása a szülői korlátozás megléte az időtartam tekintetében. A válaszok alapján a gyermekek fele tölt több, mint napi egy órát bekapcsolt televízió mellett (ez nem jelenti azt, hogy nézik is). A szülői szerepre vonatkozó kérdésre kapott válaszok alapján a szülők érzik, hogy kulcsfontosságú feladatuk van a gyermekek eszközhasználatában, ugyanakkor nem biztos, hogy a gyakorlatban be is tudják tölteni ezt a szerepet (Faragó et al., 2020). Ezt alátámasztja Kósa (2016) tanulmánya, melyben az otthoni médiahasználatra is kitért, azon belül is arra volt kíváncsi, hogy a szülők milyen mértékben korlátozzák azt. Mivel úgy gondolják, hogy a szülők túlbecsülik korlátozó tevékenységüket, így a fiatalok körében végeztek felméréseket arról, hogy milyen mértékű a

szülői beavatkozás a médiahasználatukba. A válaszok alapján a megkérdezettek felénél semmilyen korlátozás nem került bevezetésre sem a tévénezést, sem más médiahasználatot tekintve. A felmérésből kiderült, hogy korábbi kutatáshoz képest a szabályok időnkénti felállítása nőtt, ugyanakkor a szülő következetességet nem tanúsít. Ezt bizonyítja a 2008-ban végzett felmérésük is, miszerint a média negatív hatásának szülők által megnevezett leggyakoribb okai között második és harmadik helyen szerepel a médiával töltött sok idő és hogy a gyermekek nem képesek kiválasztani a számukra megfelelő tartalmakat. A 2011-ben és 2013-ban végzett felmérések során, a szülői részvételre adott leggyakoribb válasz a „néha” és a „soha” volt.

A szülők dolgát számos külső tényező nehezíti és befolyásolja a mindennapokban. Az óvodapedagógia színes világa című könyvben több magyar író, kutató, főiskolai oktató, szakember adja át tudását. Ebben a kötetben olvashatunk a családról, mint laikus, de kompetens nevelés színteréről, Bernhardt Renáta tanulmányaként. A szerző kitér a 21. századi családi nevelés lehetséges trendjeire, így összegyűjtve olvashatunk gyakorlati példákról. A szakdolgozatához különösen kapcsolódó fejezet a családi nevelésre ható média meghatározó szerepe. Bernhardt Renáta más szerzők munkáját idézve mutatja be a szülői teher, bizonytalanság jelenlétét. Szülők nyilatkozatai alapján kiderül számunkra, hogy nem feltétlenül azért biztosítanak gyermeküknek okostelefont, mert szeretnének, hanem azért, mert a környezetükben levő gyermekeknek már van. Előfordul olyan eset is, mikor a szülő azért nem tud felelősségteljes döntést hozni, mert túl sok információt kapott (pl. a média által), így már maga is elbizonytalanodik mi a jó gyermekének. A családi nevelés bírálataként említik a gyermekkel töltött idő csökkenését, melyet a szülők gyakran a munkahelyi teendőkre fognak, gyakran használják ki ilyenkor a digitális eszközökben rejlő lehetőségeket annak ellenére, hogy tudják, ez nem jó megoldás. Egyre gyakrabban van jelen a gyermekek tárgyakkal való motiválása, büntetése, lefoglalása, akár „lekenyerezése”. Szülők vallották, hogy van olyan eset, hogy bizony gyakran engednek a gyermek akaratának, és halmozzák el ezáltal játékokkal, amit a gyermek „kihisztizik” magának. Sokszor próbálják a szülők megmagyarázni döntésüket, de ezekkel általában magukat próbálják megnyugtani, hiszen sokszor a túlzott engedékenység, vagy túlféltés áll a háttérben (például: szomorú, ezért megengedem neki; ma fogorvosnál voltunk, ezért tovább nézheti este a tv-t). A tanulmány által tehát találkozunk a másik oldal (szülő) megközelítéseivel is, így egy másik aspektust feltárva a digitális eszközhasználat okaira. A nevelési stílusok szerepéről olvashatunk a továbbiakban is (Bakonyi et al., 2021).

Egy indonéz tanulmány már összefüggésbe hozta a szülői nevelési stílust és az óvodás gyermekek eszközfüggőségét. A keresztmetszeti vizsgálatba 104 óvodáskorú gyermeket nevelő szülő került bevonásra. A vizsgálatban való részvétel kritériuma volt, hogy a szülő gyermeke

3-6 év közötti legyen, használjon a gyermek digitális eszközöket („kütyüket”), a szülő együtt éljen a gyermekkel, legyen írni és olvasni tudó, és hajlandó legyen részt venni a felmérésben. Az eszközök biztosította érdekes, interaktív lehetőségek vonzzák a gyermekeket, ezen tulajdonságai és a szülői magatartásnak köszönhetően pedig akár függővé is válhatnak. Szükségesnek tartják a szülői stílus megváltoztatását annak érdekében, hogy megakadályozzák, csökkentsék az ilyesféle eszközhasználat függőségének kialakulását. A szülők felmérése kérdőív segítségével történt, a kérdéskörök között szerepelt a család szociodemográfiai státusza, digitális eszközhasználat gyakorisága, időtartama. Alkalmazták továbbá a The Parenting Styles and Dimensions Questionnaire Short Version (PSDQ) kérdőívet, mely a szülői gondviselésre vonatkozóan tartalmaz kérdéseket. A válaszokból kiderül, hogy a kitöltő demokratikus, tekintélyelvű, avagy megengedő nevelési stílust alkalmaz. A gyermekek eszköztől való függőségének mértékét az okostelefon függőség-teszt kérdőívvel mérték fel. A kapott válaszokat a Spearman Rho rangkorreláció teszt (két változó közötti kapcsolat) segítségével. Az eredmények alapján a válaszadó szülők több, mint háromnegyede demokratikusnak vallja magát, legkisebb százalékban tekintélyelvűek közülük. A gyermekek a válaszok alapján nagy százalékban nem eszközfüggők, maradék kis százalékban pedig enyhén, vagy közepesen függők. A két tesztre adott válaszok összesítéséből kiderült, hogy a demokratikus stílust alkalmazó szülők gyermekei nem eszközfüggők, csupán kevesebb, mint negyedük enyhén vagy közepes függőséget tanúsít. A tekintélyelvű szülők gyermekei egyáltalán nem, vagy enyhén függő. A megengedő stílus mellett a válaszadók gyermekeinek több, mint 90%-a közepesen függő, maradékuk pedig függő. Az eredmények alapján kijelentették, hogy mérsékelt kapcsolat van a szülői stílus és az eszközfüggőség mértéke között, a szigorúbb szülői magatartás pozitív hatással van az eszközfüggőség mértékének lecsökkentésére. A szülők nevelési stílusát több tényező is befolyásolhatja, például az iskolai végzettség, foglalkoztatottság, szülők életkora, társadalmi és gazdasági helyzetük. (Zulkifli et al., 2021)

A szülőkön kívül fontos szerepe van a fiatalok értő médiahasználatra való felkészítésében a nevelésben, oktatásban részt vevő intézményeknek is. Ehhez alkalmazkodva került be a tantervbe az informatika tantárgy, azonban a média gyorsütemű fejlődése túlnőtt az informatika ismeretkörén. A hangsúly a médiaértésen van. A médiaértés elsajátításának sikere a tanár felkészültségén múlik, továbbá nem működhet a hagyományos tanár-diák szereposztásban, hiszen előfordul, hogy a diák tapasztaltabb e téren, mint a pedagógus. Az általános-és középiskolás diákok körében végzett 2013-as felmérés alapján a megkérdezettek több mint fele tanult már a médiáról, internetről, közösségi oldalakról, tehát az oktatási intézmények közvetítő szerepe

fejlődő tendenciát mutat (Kósa, 2016). Twining szerint a digitális eszközök oktatásban való használata három különböző módon befolyásolhatja a pedagógiai munkát. Támogathatja, ekkor növelheti a tanterv, vagy a tanítás-tanulás hatékonyságát, azonban nem módosítja azokat. Gazdagíthatja, ekkor olyan változások mehetnek végbe az oktatásban, melyek a digitális eszközök használata nélkül is végbe mennének. Átalakíthatja a már megszokott pedagógiai munkát, mely akkor tud megtörténni, ha ez kizárólag a digitális eszközöknek köszönhetően valósulhat meg. Twining ezen elmélete az óvodai nevelésre nem vetíthető ki teljes egészében, legfőképpen az óvodai munkaforma miatt. Kitér ugyanakkor arra, hogy az óvodai foglalkozás során a digitalizáció lehet támogató, gazdagító, átalakítani a gyermekek fejlődéséhez szükséges elmaradhatatlan módszerek (például személyes interakció) miatt nem lehetséges (Twining, 2014, idézi Fáyné et al., 2016).

Van-e szükség az óvodákban ilyen eszközökre? A digitális eszközök óvodában való megjelenése nem újkeletű, a felmerülő kérdésre pedig szakértők és laikusok szerint is egyértelmű igen a válasz (ez ugyanakkor olvasatom szerint csupán azért van így, mert sokak szerint fontos a mielőbbi digitális kompetencia-elsajátítás, arra vonatkozó egységes, jól működő stratégiával azonban még nem találkoztam). 2003-ban indult, az Informatikai és Hírközlési Minisztérium által kiírt „Brunsztik Teréz óvodai számítógépes program” volt az első Magyarországon, mely az óvodáskorúakra vonatkozóan szerette volna támogatni a digitális eszközhasználatot. A program célja az volt, hogy hátrányos helyzetű óvodák juthassanak olyan eszközökhöz, melyek segítségével a gyermekek elsajátíthatják az információs korban való lemaradás elkerüléséhez szükséges kompetenciákat, mindezt játékos módon. A pályázatot benyújtó nyertes óvodák az International Business Machines Corporation (IBM) által KidSmart programmal rendelkező számítógépekhez jutottak, ami az óvodások fejlődését szolgáló számítógép, melyen játékos matematikai fejlesztés, színek, formák és irányok megismerését, illetve földrajzi, környezetismereti ismeretek elsajátítását segítő programokat használhatnak a gyermekek (Török, 2007). Megosztóak lehetnek a vélemények az eszközök szükségességére óvodás korban, ugyanakkor egy korábbi kutatás eredményei azt mutatják, hogy az óvodába járó gyermekek harmadának nem idegen a számítógép-használat (Török, 2004), tehát ebből kiindulva, ha feltett kérdésekre válaszokat kapnék, biztosan számítanék arra, hogy a válaszadók többsége igenlő feleletet ad. A Fáyné és társai által összeállított tanulmányból (Fáyné et al., 2016) arra is választ kapunk, hogy az iskolakezdéshez szükséges alapkészségeket miként lehet játékosan fejleszteni az digitális eszközök használatával. A gyermek ezen kompetenciái jól fejleszthetők a hagyományos, élőbeszéd foglalkozások alkalmával, ugyanakkor a szerző szerint az informatikai eszközökkel színesíthetők az óvodai foglalkozások is. Létezik program – a teljesség igénye

nélkül – a finommozgások fejlesztésére, a térirányok térben és síkban való felismerésének gyakoroltatására, alak-, forma-, szín felismerésére, auditív megkülönböztetésre, a beszéd-készség-, gondolkodás-, emlékezet fejlesztésére stb. Számos területen hozzájárulhat tehát a fejlesztés módszerét, sikerességét tekintve, az digitális eszközök képesek egyszerre több területen is kifejteni előnyös hatásukat. Kiváló program az empirikusan igazolt, siketek, hallássérültek beszédjavítás-terápiáját, az olvasástanulás segítését, olvasás terápiáját, fejlesztését szolgáló Beszédmester szoftver, egy másik, részképességzavarral küzdő gyermekeknek alkalmazható Varrásbetű szoftvercsalád, továbbá egy, a szülők számára is igénybe vehető, ügyességet, memóriát, logikai készségeket, olvasást, iskolakezdéshez szükséges készségeket segítő, Egyszervolt programcsomag. A felsorolt programok tehát támaszt nyújthatnak az óvodapedagógusoknak, amennyiben módszereiket digitális eszközzel szeretnék kiegészíteni (Fáyné et al., 2016)

3. Kutatás kérdései és módszerek

3.1 Kutatási kérdések

A kutatásom feltáró jellege miatt előzetes hipotéziseket nem fogalmaztam meg. A témában való tájékozódás, a szakirodalmak tanulmányozása és a kitűzött cél vonatkozásában azt tapasztaltam, hogy a digitális eszközhasználattal ugyan sokan foglalkoztak már, ugyanakkor ezek inkább mennyiségi mutatókra koncentrálnak, és kevés olyan adatgyűjtés áll rendelkezésre, mely a használat háttérét, motivációját, minőségét tárja fel. Annak érdekében, hogy eme fontos és meghatározó kérdésben a pedagógusi pályám során magabiztos és kompetens tudjak lenni a témában, ismerve a szülők álláspontját megfelelő érvekkel alátámasztva tudjak segítségükre lenni a következő kérdésekre keresem a választ:

- Mennyire jellemző, hogy a laikus nevelők nevelési eszközként tekintenek ezekre az eszközökre?
- Hogy viszonyulnak a szülők a gyermekek digitális eszközhasználatához?
- Mi a szülők véleménye a digitális eszközök óvodai használatáról?
- Mennyire tájékozottak a szülők a gyermekek digitális eszköz-használatáról, annak veszélyeiről?

3.2 Módszerek

Minta

A kutatás célcsoportja a hat évnél fiatalabb gyermeket nevelő szülők. Az elérni kívánt célcsoport online került megkeresésre, több, különböző szülők egymást segítő csoportjában. Beválasztási kritérium szerint elfogadható a kitöltés, amennyiben 6 évnél fiatalabb gyermek szülőjének vallotta magát a kitöltő. Kizárási kritérium alapján nem kerül feldolgozásra az a kérdőív,

melyben a kitöltő egy előző nemleges válasz után a rá nem vonatkozó kérdésekre is válaszolt. A visszaérkezett kitöltések száma 146, ezek közül 5 darabot érvénytelennek minősítettem, így a feldolgozott kérdőívek száma 141.

Mérőeszköz

A kutatási kérdések vizsgálatához saját összeállítású, önkitöltős kérdőívet alkalmaztam. A kérdőív kérdéseinek kialakításához előzetesen interjút készítettem, így olyan kérdéseket tudtam beépíteni a kutatásomba, melyekre az interjúk által nagyobb hangsúly került. A kérdőív a négy kutatási kérdésre vonatkozóan összesen 25 kérdést tartalmazott, köztük demográfiai adatokat feltáró kérdések, a gyermek eszközhasználatára vonatkozó kérdések, a szülők motivációját megismerő kérdések, a szülők otthoni és intézményi eszközhasználatához való hozzáállását, véleményét, tapasztalatát és ismereteit vizsgáló kérdések voltak.

Adatgyűjtés és -elemzés

Az adatgyűjtés során a kérdőívet kitöltők kitöltésükkel automatikusan hozzájárultak ahhoz, hogy válaszaikat felhasználjam a dolgozatomhoz. A válaszadás önkéntes és teljes egészében anonim volt, a kérdőív kitöltése hozzátevélegesen 5 percet vett igénybe. A kutatásom kvantitatív⁵ jellegű, a kérdések közül egy nyílt végű, az összes többi esetben zárt kérdést tettem fel. Az adatfeldolgozás Microsoft Excel felhasználásával történt. Az adatok kódolása után átlagszámítást, egyes esetekben khi-négyzet próbát alkalmaztam. Az adatelemzés során leíró statisztika segítségével vizsgáltam a populációt reprezentáló mutatókat. A kapott válaszok valódiságát leellenőrizni nem tudom, ugyanakkor a kérdőív anonimitásának okán bízom a kitöltők őszinteségében.

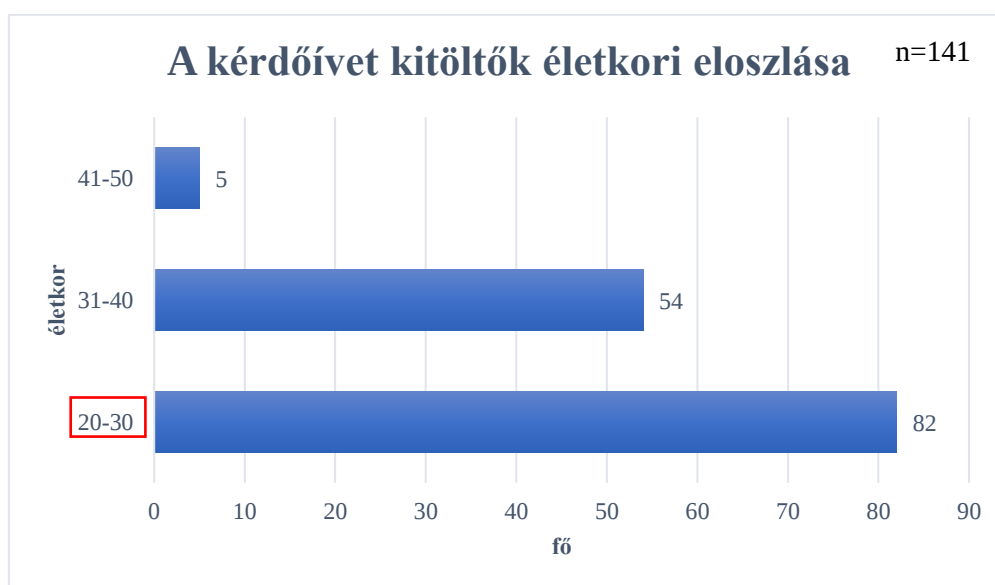
4. Eredmények és értékelés

Minta bemutatása

Kérdőívemre 146 válasz érkezett, melyből öt érvénytelen ($n=141$). A kérdőív első négy kérdése demográfiai adatokat tárt fel. A férfi és a női kitöltők aránya jellegzetes aránytalanságot mutat, 9%-91%. Jóval több anyukától érkezett tehát válasz, mint apukától. Ez az eredmény megfelel annak a feltevésnek, miszerint elsősorban az édesanyák maradnak otthon a gyermekkel. A kitöltők életkorukat tekintve (1. ábra) 20-30 év és 31-40 év közöttiek voltak többségben, melyből arra is következtethetünk, hogy ugyan a gyermekvállalás egyre inkább kitolódik, még mindig sokan 30 éves koruk előtt szülővé válnak. A kitöltők átlagéletkora 30,20 év ($s=5,04$), felének

⁵ A kvantitatív kutatás olyan vizsgálati módszer, mely a mennyiséggel, számszerűsíthetőséggel foglalkozik, a válaszok kiértékelése statisztikai módszerek segítségével történik. (Dr. Boncz, 2015)

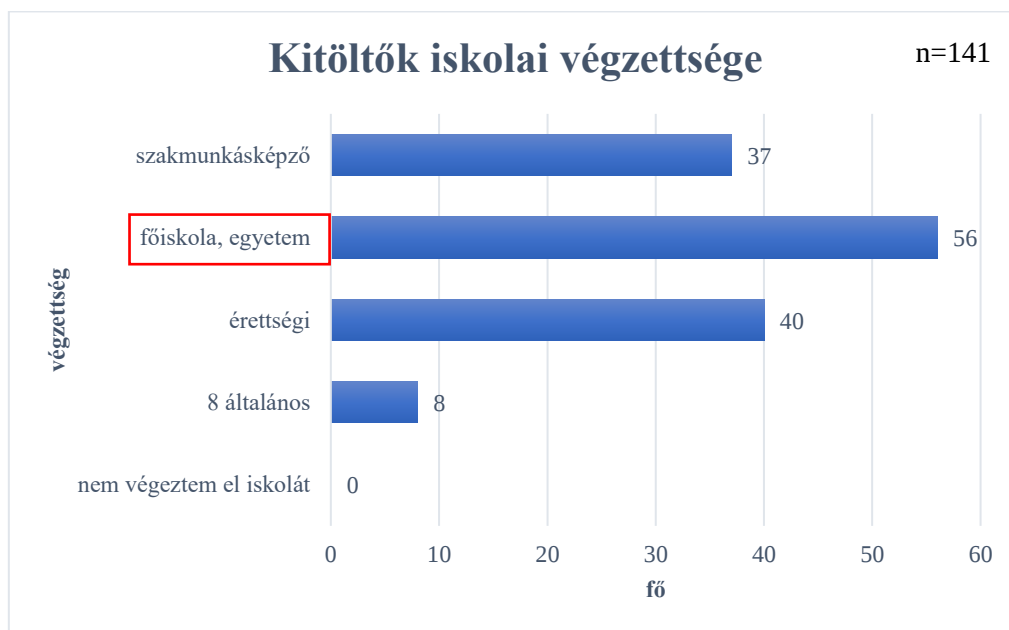
30 évnél alacsonyabb, másik felének 30-nál magasabb az életkora. A vizsgált populációban a 26 évesek fordulnak elő leggyakrabban. A legfiatalabb kitöltő 20, a legidősebb pedig 48 éves. Ezt az eredményt magyarázhatja az is, hogy a kérdőívet online formában tettem közzé, így a célcsoport szűkült, csak olyan tudta kitölteni a kérdőívet, aki a közösségi oldalon aktív. A kitöltők életkorának alakulása inkább magyarázható a jelenleg kisgyermeket nevelő szülők körével (tehát nem az 50-60 éves korosztály nevel óvodáskorú, vagy annál fiatalabb gyermeket), mintsem a közösségi oldalakat használók körével. Ezeket az adatokat figyelembe véve kell a többi kérdésre kapott válaszokat elemezni, hiszen a 30 év alattiak már fiatalkorukban találkozhattak a digitális eszközökkel, tehát számíthatunk arra, hogy számukra megszokott ezen eszközök jelenléte, így valamilyen szinten szülőként ők „engedékenyebbek” lesznek. Elméletem tehát, hogy a generációs különbségek is magyarázatot adhatnak a válaszokra, ezt a későbbiekben egyes kérdéseknél vizsgálni fogom. Ezeken a tényezőkön kívül a család szociokulturális háttere is nagyban befolyásolhatja a digitális eszközhasználatot, így természetesen az eszközhasználati szokásokat és az arról való vélekedést is. Erre vonatkozóan azonban nem fogalmaztam meg kérdést, úgy gondolom, ez egy kibővített, külön társadalmi csoportokra vonatkozó vizsgálatot igényel.

1. ábra A kérdőívet kitöltők életkor szerinti eloszlása (saját szerkesztés)

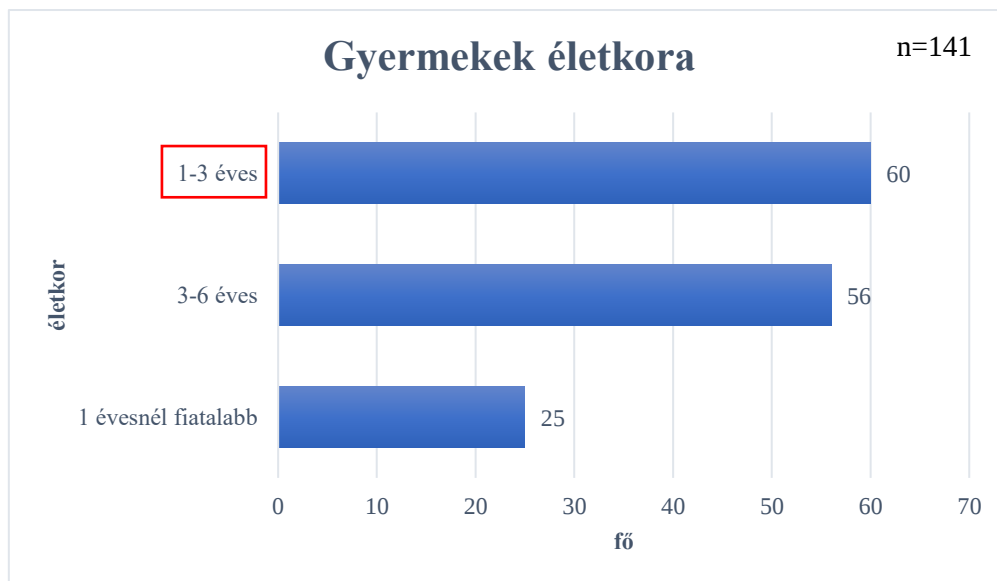
A kitöltők iskolai végzettség szerinti eloszlása azt mutatja, hogy a legnagyobb gyakorisággal a főiskola, egyetem jelenik meg, a szülők 40%-ának ez a legmagasabb iskolai végzettsége, továbbá közel azonos arányban rendelkeznek érettségivel (28%), mint akik szakmát tanultak (26%). A kitöltők között kis számban vannak, akik 8 általánost végeztek (6%). A szülők iskolai végzettségére vonatkozó kérdésnek relevanciája, hogy vajon a magasabb iskolai végzettséggel

rendelkező szülők tájékozottsága széleskörűbb-e a témát illetően azokénál, akik alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkeznek. A válaszok alapján azonban ez a kérdés lényegében értelmet veszti, hiszen olyan alacsony létszámban töltötték általános iskolai végzettséggel rendelkezők, hogy nincs elég mintanagyság az összehasonlításhoz. Az iskolai végzettség szerinti eloszlást a 2. ábra mutatja.

2. ábra Kérdőívet kitöltő szülők iskolai végzettség szerinti eloszlása (saját szerkesztés)

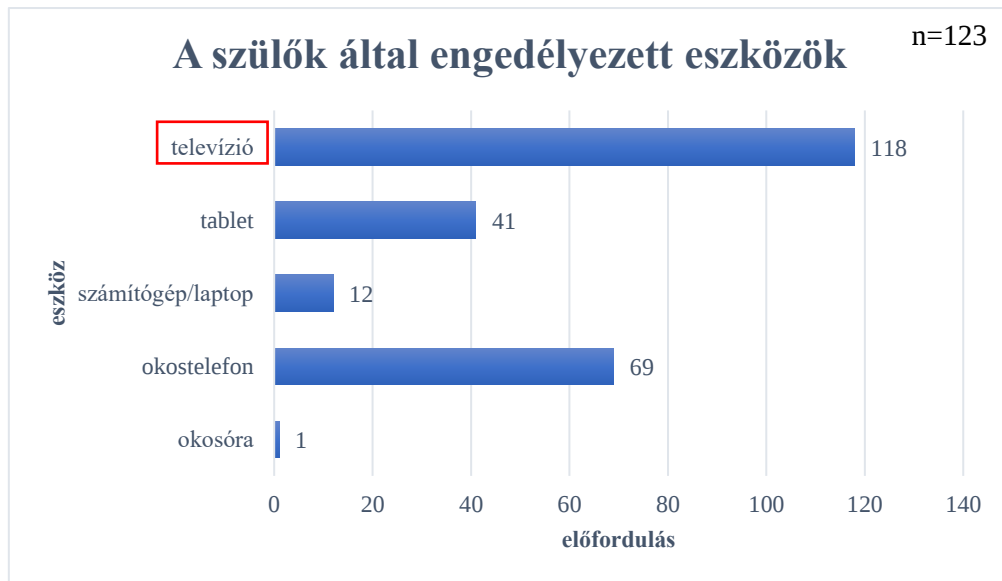
A feldolgozott kérdőívek adatai szerint a kitöltők gyermekei legtöbbször 1-3 év közöttiek (43%), illetve 3-6 éves kor között vannak (40%). Pontosabb adatok a 3. ábrán láthatóak. Ennél jóval kevesebben töltötték ki 1 évesnél fiatalabb gyermekek szülei (18%). A gyermekek életkora vonatkozásában összefüggést is kereshetünk más kérdésre kapott eredménnyel, amit a későbbiekben meg is fogok tenni.

3. ábra Kérdőívet kitöltők gyermekeinek életkora (saját szerkesztés)

4.1 Mennyire jellemző, hogy a laikus nevelők nevelési eszközként tekintenek ezekre az eszközökre?

A szülők eldöntendő kérdésre válaszolva nyilatkoztak (igen/nem) arról, hogy engedélyezik-e 6 évnél fiatalabb gyermeküknek a digitális eszköz használatát. Az eredmények alapján 87%-uk (123 fő) igen, és csupán 13%-uk (18 fő) nem engedélyezi azt. Fontos, egyben érdekes kérdés, hogy milyen eszközöket használhatnak otthon a gyermekek. Erre a kérdésre több választ is megjelölhettek a szülők. A beérkezett válaszok szerint a válaszadók 96%-nál került megjelölésre a televízió, több, mint felénél (56%) pedig az okostelefon. A televíziót és okostelefont is bejelölő szülők 52%-ban mindkét eszközt engedélyezik használni kisgyermeküknek. A tabletet a szülők 33%-a engedélyezi használni, azonban a számítógépet/laptopot csupán a szülők 10%-a jelölte be. Okosórát csupán egy szülő gyermeke használhat. Egyéb válaszként egy kitöltőtől érkezett válasz, az pedig az internet nélküli telefon használatának engedélyezése. Az eszközök szám szerinti előfordulását a következő ábra mutatja.

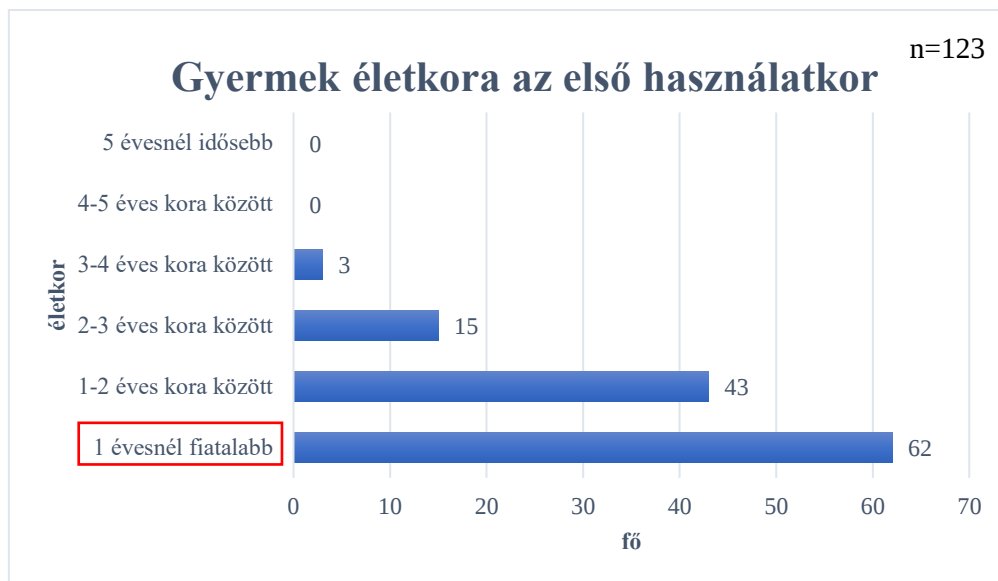
4. ábra A gyermekek számára engedélyezett eszközök (saját szerkesztés)

Azon gyermekek esetében, akiknek nem engedélyezett a digitális eszközök használata, a módusz 1 évesnél fiatalabb, tehát nemleges választ adók közül legtöbbször azok voltak, akiknek gyermeke nincs egy éves, azonban ezen gyermekek száma nagyon alacsony, csupán 10 fő. Minden további esetben engedélyezett már az egy évnél fiatalabb számára is valamely eszköz használata. Legkevesebben a 3-6 éves gyermeknek tiltják az eszközhasználatot, csupán 3 szülő válaszolt nemmel. Ugyan dolgozatomnak nem célja a digitális eszközhasználati szokásokat időbeli mennyiségben vizsgálni, fontosnak tartom a gyakoriság kérdését, hiszen ezzel felmérhetem a szülők engedékenységet, illetve a későbbiekben a tájékozottságra is visszacsatolást kapok általa. A beérkezett válaszok azt mutatják, hogy a válaszadók több, mint fele naponta többször is megengedi, hogy gyermeke használjon valamilyen digitális eszközt. Ahogy az a lenti ábrán (5. ábra) is látható, szembetűnő a különbség mértéke a heti több alkalom, illetve a napi többszöri használat között. Aki heti több alkalommal engedélyezi az eszközhasználatot, nagy valószínűséggel minden nap megengedi azt. 1 fő válasza alapján a heti egy használatnál is ritkábban engedi meg gyermekének a digitális eszköz használatát, ám úgy gondolom, hogy aki a heti egy alkalmat sem engedi, akkor az annál kevesebb válasz nem valós. Megnyugtató, hogy amennyiben az életkort is nézzük, annak előrehaladtával nő azok száma, akik naponta többször használhatják ezeket az eszközöket. Meglepő ugyanakkor, hogy 11 fő esetében egy éves kor előtt is naponta többször engedélyezett a használat, azonban egy másik kérdésnél fény derül majd arra, hogy ebben az esetben mit takar a használata egy ilyen pici gyermeknél.

5. ábra Eszközhazsnálat gyakorisága a teljes mintát tekintve (saját szerkesztés)

Érdekes és egyben nehéz kérdés, hogy a most pici gyermeket nevelő szülők mikor engedélyezik először ezen eszközök használatát. A kérdés feltevésekor kitértem arra, hogy jelen esetben mi számít használatnak. Annak számít, ha evés/játék/utazás közben nézte azt, kezébe vette a távirányítót és csatornát váltott, feloldotta vagy nyomkodta a mobiltelefont, tehát már a nem tudatos használat is. Ennek oka az volt, hogy egyrészt sugalmazzam a szülők felé, hogy a passzív használat is használatnak számít, és így válnak aktív használóvá a gyermekek, másrészt pedig, hogy az eredményesség érdekében minél őszintébb válaszokat kapjak. Ebben az esetben arra gondolok, hogy például, ha egy szülő elutasítja ebben a korban a digitális eszközök használatát, az törekedni fog arra is, hogy ne kerüljön a gyermek kezébe távirányító vagy mobiltelefon. Az eredmény meglepő, ugyanis legnagyobb arányban vannak azok, akik már egy éves koruk előtt használtak valamilyen eszközt. Átlagosan 1 éves korra tehető az első eszközhazsnálat. A teljes mintára elmondható, hogy 4 éves kora előtt már használt digitális eszközt, de ennél figyelemre méltóbb eredmény, hogy a használók 85%-a már 2 éves kora előtt találkozik ezekkel az eszközökkel. Az eredmények számokban az alábbi ábrán láthatóak.

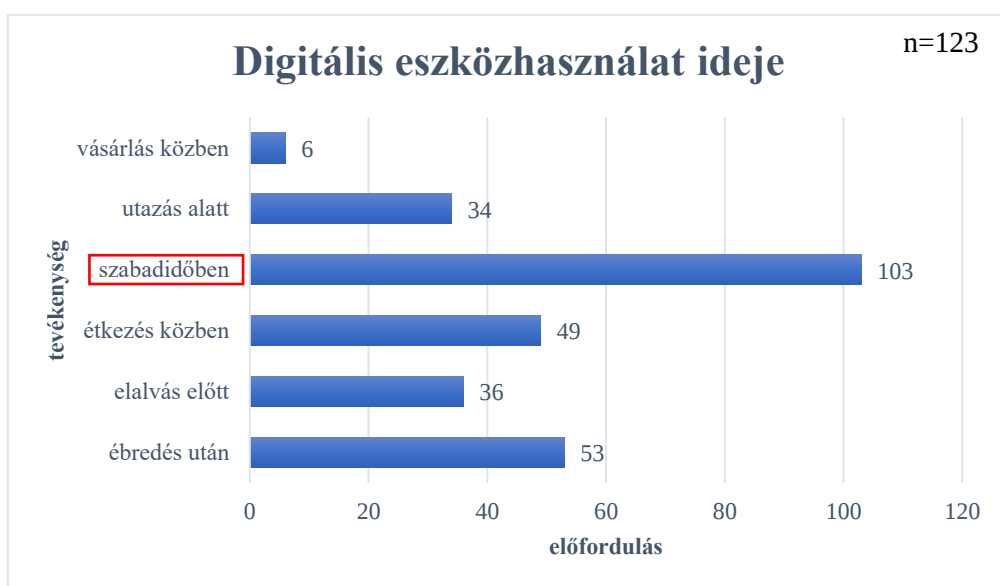
6. ábra Gyermekek életkorát mutató diagram az első használat vonatkozásában (saját szerkesztés)

A szülő motivációjának megismerése érdekében tettem fel a kérdést, hogy milyen céllal biztosítja az eszközhasználatot gyermekének. A kérdésre kapott válaszok nem csak a motivációt mutatják, hanem a szülők tájékozottságát is. A válaszadók egyszerre több választ is megjelölhettek, így a következő eredmények születtek. A szülők többsége azzal a céllal engedélyezi gyermekének az eszközhasználatot, hogy szórakoztassa (7. ábra). Emellett kevésbé gyakori válasz volt, hogy a szülőnek van szüksége időre, és a fejlesztési szándék, ugyanakkor nem elenyésző számban kerültek megjelölésre ezen válaszok sem. Mindkét esetben a szülők több, mint negyede jelölte be válaszként valamelyiket. Ezek alapján tehát sokan gondolják, hogy a digitális eszközök fejlesztő hatással vannak gyermekükre.

7. ábra Szülő célja az eszközhasználat biztosításával (saját szerkesztés)

A következő kérdés azt vizsgálta, hogy egy gyermek napirendjében mikor, illetve milyen tevékenységhez kapcsolódóan kerül sor a digitális eszközhasználatra. A válaszok abban az értelemben is sokatmondóak lesznek, hogy vajon egyezik-e a korábban kapott eredményekkel, hogy milyen gyakorisággal használják azt. A válaszok között olyan tevékenységeket soroltam fel, melyek során már tapasztaltam eszközhasználatot kisgyermekeknél, így szerepelt az étkezés közben, elalvás előtt, ébredés után, utazás alatt, szabadidőben (gondolva itt a napközbeni játékidőre), vásárlás közben. A szülők lehetőséget kaptak arra, hogy megadjanak olyan választ, amely nem volt az általam felsoroltak között. A kérdőívre érkezett válaszok szerint leggyakrabban szabadidőben (84%) engedélyezik a szülők az eszközhasználatot gyermekük számára, ez a válasz kiemelkedően magas volt. Második leggyakoribb válasz az ébredés utáni (43%) eszközhasználat, ám ami a legmegdöbbentőbb lehet, hogy harmadik legsűrűbben előforduló válasz az étkezés közben (40%) volt. Egy esetben jelent meg az a válasz, hogy „amikor megérdelemli”, tehát gondolnunk kell arra is, hogy valaki fegyelmezési eszközként tekint ezekre az eszközökre. A válaszadók több, mint fele legalább két választ megjelölt, tehát ez megmutatja azt is, hogy egy nap többször engedélyezik valamely eszköz használatát. Ugyan a fentebb már értékelt válaszokból kiderült, hogy a teljes mintából mekkora azok aránya, akik naponta többször engedélyezik a digitális eszközhasználatot, ezen kérdésnél mégsem volt ugyan akkora azok száma, akik több választ is bejelöltek. Ennek magyarázata lehet, hogy adott család napirendjében több szabad időszáv van, így valóban naponta többször engedélyezi a szülő, ugyanakkor csak szabadidőben engedélyezi azt, ennél a kérdésnél pedig csak egyszer tudta ezt bejelölni. Az eszközhasználat idejére vonatkozó mutatók a 8. ábrán láthatók.

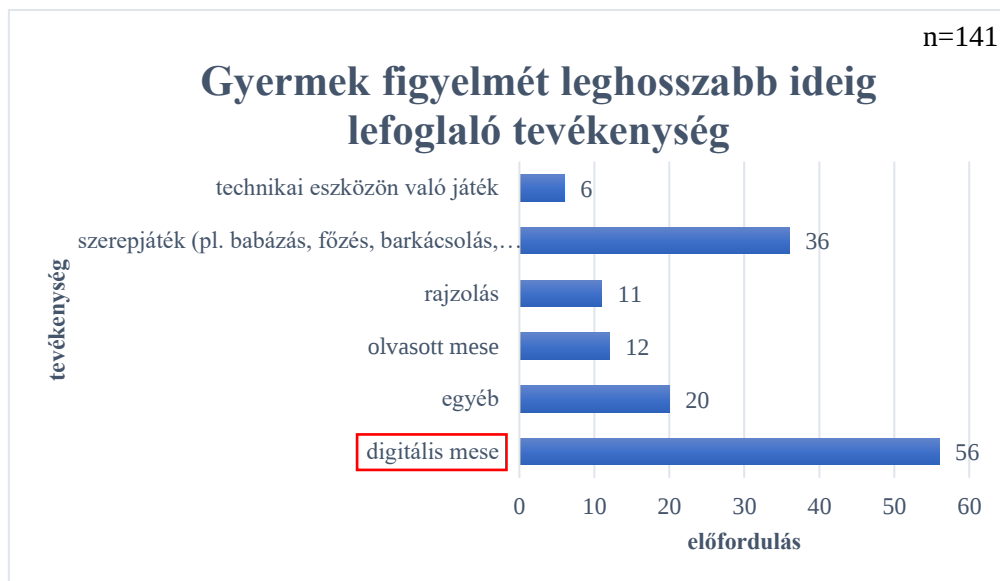
8. ábra A digitális eszközhasználat napirendbeni ideje (saját szerkesztés)

Érdekesnek találom azt a kérdést, hogy egy ekkora gyermek mire használja a digitális eszközöket. Ennél a kérdésnél is lehetőség volt több válasz megjelölésére (9. ábra). A leggyakoribb válasz szerint legtöbben mesét néznek rajta. A válaszok alapján többen játszanak már az eszközön, mint az eszközzel (szerepjáték), tehát közel egynegyedük kezelni is tudja azt. A válaszadók több, mint fele legalább két választ is megjelölt, ebből pedig kiderül számunkra, hogy több szituációban is megjelenik egy gyermek életében valamely eszköz. Az egyéb válaszok között szerepelt még a zenehallgatás, logikai feladatok megoldása, illetve a „TikTok”, melyet külön válaszlehetőségként kezeltem. Ennek oka, hogy kiemelten szó eszen arról, milyen korán használóivá válnak a gyerekek nem csak az eszközöknek, hanem az egyes közösségi oldalaknak is. Azon válaszadók gyermekei, akik valamilyen formában megnevezték a „TikTok” videómegosztó portált, 1-3 éves és 3-6 éves kor között vannak.

9. ábra A „Mire használja a gyermek az eszközt?” kérdésre érkezett válaszok kimutatása (saját szerkesztés)

Annak érdekében, hogy megismerjem, mennyire épült be már ebben a korban a digitális eszközhasználat a gyermekek életébe, kíváncsi voltam melyik az a tevékenység, amely a leghosszabb ideig köti le a gyermek figyelmét. Az eddigi eredményeket igazolja, hogy a digitális mese választ jelölték legtöbb esetben (40%) a szülők. Sokak által kedvelt tevékenység a szerepjátékok játszsza is (26%). Elkéserítő tény, hogy az olvasott mese mennyire kevés gyermek figyelmét fogja meg. Az egyéb válaszlehetőségre érkezett tevékenység a konstruáló játék, udvari játék, illetve az egy évesnél fiatalabb gyermekek esetében gyakori volt a játszószőnyegen való játék. Érdekes lehet, hogy a digitális eszközön való játék mennyire a sor végén szerepel, ha a figyelem lekötési tulajdonságáról van szó.

10. ábra A gyermekek figyelmét leghosszabb ideig lefoglaló tevékenységeket mutató diagram (saját szerkesztés)

A fent kiértékelt kérdésekre érkezett válaszok alapján arra a következtetésre jutottam, hogy a digitális eszközök nagymértékben vannak jelen a családok életében, már nagyon korán a szabadidő eltöltésének lehetőségévé válnak. Hogy mennyire vált nevelési eszközzé, ezt bizonyítja, hogy a szülők nevelési stílusába abszolút belefér a digitális világgal való kapcsolat kialakulása, az azt megakadályozni akarók kisebb arányban vannak. Természetes a szülők számára, hogy naponta többször engedélyezik az eszközök használatát, már óvodáskor előtti korban is. Beépül a gyermek napirendjébe, hogy vannak olyan napszakok, tevékenységek, mikor használják valamely eszközt, ha csak közvetetten is, tehát nem nézik, csak szól. Nem meglepő ezután, hogy a gyermek figyelmét nehéz mással lekötni, mint valamely digitális eszközzel. A válaszok alapján a szülőknek ezzel különösebb célja nincs, a gyermek lefoglalása, szórakoztatása érdekében engedélyezik az eszközök használatát. Az eszközhasználat mögött nincs mögöttes tartalom, pozitív vagy negatív hatás utáni vizsgálódás a szülők részéről, csupán az eszköz adta lehetőségek kihasználásáról van szó (lefoglaló „erő”). A korábban említett iskolai végzettség és digitális eszközökhöz való hozzáállás közt felmerülő összefüggés (magasabb iskola-tájékozottság mértéke nagyobb-hangsúlyosabb a digitális eszközök hatásának kérdése) vizsgálata érdekében kinegyzet próbát alkalmaztam, melynek eredményeként jelen adatok szerint nincs szignifikáns összefüggés a két változó között ($p > 0,05$). Ezt azzal magyarázom, hogy az iskolai végzettség nincs befolyással arra, hogy a családok milyen nevelési elveket alkalmaznak, nem változtat azon, hogy mik a jelen kor vívmányai, trendjei, melyek a hétköznapiak részévé váltak. Elfogadható lehet az a vélekedés is, miszerint „ebbe a világba születtek bele, ezért nem tudok ellene tenni”, hiszen ezek az eszközök már léteznek, mindenhol ott vannak, ezt megváltoztatni nem

lehet, ugyanakkor fontos kérdés, hogy mit hozunk ki belőlük. Laikusként az emberek nem feltétlenül tájékozódnak mélyebben a témában, ugyanakkor az interjúk készítésekor is leszűrtem, hogy felszínes a tudásuk a digitális eszközökkel kapcsolatosan, hogy „nem túl jó, nincs túl jó hatással, nem jó, ha korán találkozik vele a gyermek”.

4.2 Hogy viszonyulnak a szülők a gyermekek digitális eszközhasználatához?

Ezen kutatási kérdésre vonatkozó első kérdés a szülők vélekedését vizsgálta. A kérdéshez válaszlehetőségeket fogalmaztam meg, melyek úgy gondolom minden oldalról lefedték a kérdést. A válaszadóknak volt lehetőségük egyéb választ megadni, amennyiben egyik általam megadott választ sem érezték közel a saját álláspontjukhoz. Az eredmények szerint a válaszadók többsége (90 fő) úgy gondolja, hogy nem lehet tenni az eszközhasználat ellen, hiszen a gyermekek ebbe a világba születtek bele, és ez jól van így. Legkevesebben voltak azok a szülők, akik károsnak tartják, hogy kisgyermekek kezébe kerüljenek ezek az eszközök (12 fő). Néhányan saját választ fogalmaztak meg, többnyire kettős véleményeket (ezt is gondolom-meg azt is).

11. ábra Szülői vélekedések a kisgyermekkorai eszközhasználatról (saját szerkesztés)

Annak érdekében, hogy minél megbízhatóbb választ kapjak, a kérdést nem a kitöltőre irányítottan tettem fel. Az „emberek egy része úgy gondolja, hogy...” kérdéssel célom, hogy a szülők azt érezzék valójában nem róluk van szó, ám egyetértésükkel vagy egyet nem értésükkel mégis az ő vélekedéseiket ismerem meg. Először a mesénézéssel kapcsolatosan tettem fel a kérdést, mit gondolnak mi a jó. Négy válaszlehetőséget adtam meg, de volt lehetőség egyéb vélemény megfogalmazására is. Az eredmények alapján az emberek véleménye átlagban megegyezik. A válaszadók 65%-a úgy gondolja, hogy nem lehet tenni az ellen, hogy a gyermekek televízióban mesét nézzen, mert ők ebbe a világba születnek bele, és ez jól van így. Közel ugyanannyian

vannak, akik azt gondolják, hogy jobb, ha olvassuk a mesét, mint akik teljes mértékben egyetértenek azzal, hogy nincs gond a televízióban sugárzott mesékkel, illetve azzal, hogy azt nézi gyermekük. Három esetben érkezett egyéb válasz, ezek mindegyike azt fogalmazza meg, hogy fontos az olvasott mese is, de a televíziós meséből is tanulhatnak, ha az arra megfelelő.

12. ábra Szülők vélekedése a televízióval való mesenézésről (saját szerkesztés)

Ugyanezt a kérdést feltettem az okostelefonon való játék vonatkozásában is. A kérdésre érkezett válaszok szerint a szülők többsége (59%) részben egyetért azzal, hogy nincs abban rossz, hogy gyermeke játszik az okostelefonon, ugyanakkor nem mindegy, hogy mivel játszik. A többi válasz esetében jóval kisebb arányban oszlottak meg a vélemények. Egyéb választ senki nem adott.

13. ábra Szülők vélekedése az okostelefonon való játékról (saját szerkesztés)

A kérdésekre érkezett válaszok alapján arra a következtetésre jutottam, hogy a szülők természetesnek tartják kisgyermekük közelében a digitális eszközök jelenlétét, elfogadják, hogy ezek a találmányok az életünk részei és a gyermekeik számára is elérhetővé teszik használatukat. Úgy gondolják, hogy nem csak előnye van, hiszen válaszaik alapján monitorozzák azok használatát, megítélik, hogy melyik mese, vagy melyik telefonos játék jó a gyermek számára. A korábban állítottakat nem bizonyítja a kutatásom, ugyanis a szülők életkora és az engedékenység között nincs szignifikáns összefüggés ($>0,05$).

4.3 Mi a szülők véleménye a digitális eszközök óvodai használatáról?

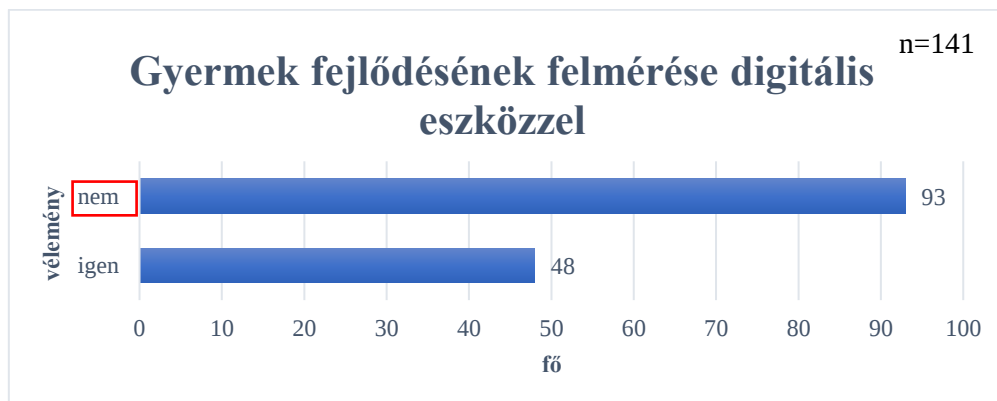
Az óvoda szempontjából fontos kérdés, hogy vajon a szülők mit gondolnak arról, hogy gyermekük esetleg az óvodában is találkozik ezekkel az eszközökkel. Ismét négy válaszlehetőséget adtam meg, úgy gondolom minden számára megfogalmaztam egyet, amelyekkel azonosulni tud. Az adatok azt mutatják, hogy a szülők 67%-a egyáltalán nem támogatja, hogy gyermekét digitális eszközök vegyék körül az óvodában. 27%-uk nem bánja, ha gyermeke digitális eszközön néz mesét vagy old meg feladatot. A maradék 6% kifejezetten támogatná valamely eszköz jelenlétét, használatát.

14. ábra Szülői vélekedések az óvodai digitális eszközhasználatról (saját szerkesztés)

Az óvodai nevelésbe egyre inkább elterjedő digitalizáció nem csak a hétköznapi tevékenységekben valósul meg, hanem esetenként a gyermek fejlődésének digitális eszköz segítségével történő felmérésével is találkozhatunk. Ennek nagy gyakorlata még nincs, de biztos vagyok benne, hogy a jövőben bevett gyakorlattá válik majd. Az eredmények azonban azt mutatják, hogy a szülők 66%-a abszolút nem támogatná ezt a felmérési módszert. Az életkor és a válaszok

összefüggésvizsgálata során azt az eredményt kaptam, hogy nincs szignifikáns összefüggés a két változó között ($>0,05$).

15. ábra Szülők véleménye a gyermek fejlődésének digitális eszköz segítségével történő felméréséről (saját szerkesztés)

Az óvodai használatra vonatkozó kérdésekre kapott eredmények meglepő ellentmondásban vannak az otthoni használatról kapott véleményekkel. Míg a szülők az otthoni használatot inkább engedélyezik és jónak tartják, mint sem, az óvodai használattól elzárkóznak.

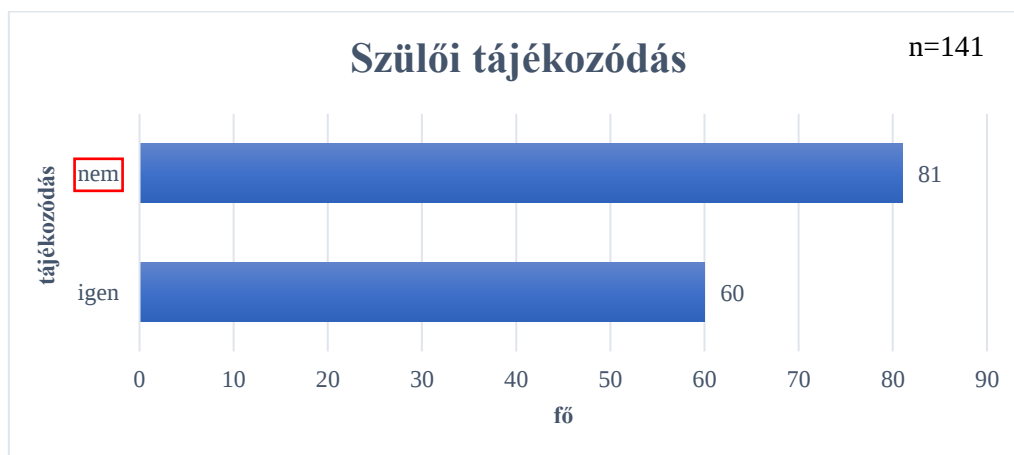
4.4 Mennyire tájékozottak a szülők a gyermekek digitális eszközhasználatáról, annak veszélyeiről?

A szülők tájékozottságát vizsgáló kérdések által arra kerestem a választ, hogy a digitális eszközhasználatához való viszonyulásuk háttérben megjelenik-e valamiféle tájékozottság, s ezzel választ kapok arra is, hogy mennyire érzik felelősségüket a témában. A beérkezett válaszok alapján a szülők 85%-a nem kapott ajánlást a digitális eszközhasználattal kapcsolatosan, 15%-a főként a védőnőt említette (9%), aki tanáccsal látta el. Érdekes lehet az óvodapedagógusok számára, hogy legkevesebben tőlük kapnak ezzel kapcsolatban útmutatást.

16. ábra Szülők felé érkezett ajánlások a digitális eszközhasználattal kapcsolatban (saját szerkesztés)

Szükségesnek tartottam annak feltérképezését, hogy a szülő mennyire tájékozódik a témát illetően. A válaszok alapján a szülők több, mint fele egyáltalán nem olvas utána annak, hogy szakemberek mit mondanak a kisgyermekkorai eszközhasználatról. A további elemzések eredménye szerint szignifikáns összefüggés tapasztalható a tájékozódás és az iskolai végzettség között ($<0,05$).

17. ábra Szülők tájékozódásának előfordulása (saját szerkesztés)

Kíváncsi voltam, ismernek-e a szülők olyan alkalmazásokat, melyek fejlesztő hatásúak. A kitöltők 90%-a nem ismer ilyet, az igen választ adók közül is csupán 4% tudott megnevezni legalább egy ilyen alkalmazást. A megnevezett telefonos alkalmazás fejlesztő funkciójának valódiságát nem vizsgáltam, tehát ezen esetekben sem biztos, hogy ténylegesen fejlesztő alkalmazásról van szó. A beérkezett válaszok között megnevezésre került a wordwall.net, Toddlers ABC, IQ teszt, Kangiclub, gyümölcs splash.

Ugyancsak a szülők tájékozottságát méri fel, hogy szerintük mennyi az ajánlott idő óvodáskor előtti, illetve óvodás korban az eszközhasználatot illetően. A szülők 44%-a alapján óvodáskor előtt napi fél óra, vagy annál kevesebb az ajánlott idő, amit a gyermekeknek digitális eszközökkel kellene tölteniük. Ezen véleményüket igazolja a gyermekeik életkora és az eszközhasználati szokásaik.

18. ábra Ajánlott eszközhazsnálati idő óvodáskor előtt a szülők szerint (saját szerkesztés)

Óvodáskorban a szülők 40%-a szerint napi 1 óra az ajánlott. A szülők is érzékelik, hogy valószínűleg óvodáskor előtt kevesebb idő az ajánlott, mint óvodáskorban. Az Amerikai Gyermekgyógyászati Akadémia ajánlásaihoz közel is állnak legtöbben, ugyanakkor, ha a teljes mintát vesszük, sajnos kis százalékban tudják, gondolják jól, hogy mennyi is az az idő.

19. ábra Ajánlott eszközhazsnálati idő óvodáskorban a szülők szerint (saját szerkesztés)

Végezetül megkérdeztem a szülőket, hogy igényt tartanak-e arra, hogy a bölcsőde vagy óvoda lehetőséget biztosítson a digitális eszközhazsnálattal kapcsolatos veszélyek, szakértői álláspontok megismerésére. A válaszadók 89%-a igényt tartana rá, annak ellenére, hogy saját maguk nem tájékozódnak a témát illetően.

5. Következtetések

A kérdőív segítségével mindegyik kutatási kérdésemre válaszolni tudok. Úgy gondolom, az sejthető volt, hogy a jelenleg kisgyermeket nevelő szülők nem tekintik nevelési kérdésnek a digitális eszközhasználatot, legalábbis nem úgy, mint például, hogy alkalmazzák-e a sarokba állítást, mint büntetést. A digitális eszközök ezen a szinten, mint nevelési eszköz jelennek meg, lehetnek akár jutalmazás és büntetés eszközei egyaránt. Ezek az eszközök ugyan olyan természetességgel vannak jelen a gyermekek életében, mint szüleikéiben, és valahol igazuk is van abban, hogy kár lenne tiltani tőlük, hiszen a társadalom nagy része használja, tiltás esetén pedig a gyermek szociális, lelki világa is veszélybe kerülhet (társak kiközösítik, mert neki nincs). Továbbá a gyermek élete során elengedhetetlen lesz ezen eszközök használata, így előnyben lesz, ha már gyermekkorban megismerkedik vele. Ugyanakkor nem szabad elmenni a tartalom kulcsfontossága mellett. Nem mindegy mivel ismerkedik meg a gyermek, nem mindegy mennyire válik a digitális eszköz rabjává. A kutatásom eredménye alapján sajnos nem olyan lényeges kérdés ez a szülők oldaláról. A gyermekek már jóval korábban használóvá válnak, mint azt az ajánlásban megfogalmazzák, és a szülők tisztában vannak azzal, hogy ez nem jó. Ennél bővebb ismerettel azonban nem rendelkeznek, nem mérik fel ténylegesen milyen negatív hatásai lehetnek. Nem tájékozódnak a témában önszántukból, de igényük van rá, hogy erre lehetőséget biztosítson az intézmény. Sokan próbálják megnyugtatni magukat azzal, hogy tudják, nem mindegy mit néz gyermekük a tv-ben, mégsem válogatják meg azt, nem ismernek a gyermek fejlődését szolgáló alkalmazásokat, illetve nem rendelkeznek kellő ismerettel ahhoz, hogy el tudják dönteni egy meséről, jó vagy sem. Ugyan az eredmények alapján még mindig elfogadottabb a televízió, mint az egyéb eszközök, ez is mutatja, hogy nincs kellő felelősségérzet és információ a témával kapcsolatban. Véleményem szerint az okostelefonban sokkal több kiaknázatlan lehetőség rejlik, mint a televízióban, olyan lehetőségek, mellyel a gyermek fejlődését lehetne támogatni. Azt gondolom, hogy a szülők többsége meg van győződve róla, hogy a digitális eszközhasználat nem jár különösebb felelősséggel, és ezt az álláspontomat a kutatásom is alátámasztja. További kutakodást igényelne annak az ellentmondásnak az alaposabb feltárása, hogy míg az otthoni eszközhasználat nagy mértékben elfogadott, támogatott (hiszen biztosítják a gyermek számára az eszközök használatát), az óvodai eszközhasználatról a szülők inkább elzárkóznak. A kutatásom által betekintést nyertem azon területre is, hogy mennyire bevett gyakorlat a szakemberek körében tanácsot adni a digitális eszközhasználattal kapcsolatban. Meglepő eredmény volt számomra, hogy milyen kevesen kaptak ajánlást, azonban megnyugtató volt, hogy mennyien igényelnék, hogy kibővítsék ismereteiket.

6. Összefoglalás

Számos kutatást tanulmányozhatunk a digitális eszközök használatának témakörében, ám kevés foglalkozik ezek közül a kisgyermekkorai használattal. A kutatások többsége a használat módjára, mennyiségére, az eszközök típusára irányul. Dolgozatomban én kifejezetten az ezzel kapcsolatos szülői attitűdökre voltam kíváncsi. Kutatásom célja volt feltárni a szülők, mint laikus nevelők digitális eszközhasználattal kapcsolatos attitűdjét, a kisgyermekkor korcsoportjának fókuszában. A vizsgálat mintája nem reprezentatív, ezért az eredmények sem általánosíthatók, néhány óvatos következtetést azonban megengednek. A kutatásom eredményesnek bizonyult, kitűzött céljaimat elértem. Úgy gondolom, hogy megismertem a szülők általánosságban vett hozzáállását a témához, véleményüket és ismereteiket az eszközhasználattal kapcsolatban. Kutatásomnak a saját tapasztalataimból kiindulva indultam neki, s ezeket a szülők által adott válaszok nagy mértékben visszaigazoltak. Szakmai tudásomhoz nagy mértékben hozzátett a szakirodalmak megismerése, melyek által a jövőben kellő ismerettel tudok tovább foglalkozni a témával. Végeredményben körvonalazódott, hogy a szülők sokkal elfogadóbbak az otthoni eszközhasználattal kapcsolatban, mint az óvodai eszközhasználattal. A gyermekek már szinte születésüktől fogva használói a digitális eszközöknek, használatuk nem teljes mértékben felel meg az Amerikai Gyermekgyógyászati Társaság ajánlásának. Ennek oka a szülők tájékozatlansága, rosszabb esetben a szülők nemtörődömsége. Nem tájékozódnak, vagy nem tudományos forrásból szereznek információt. Felmerülhet a kérdés, hogy miért kell, hogy az óvoda feladata legyen a gyermek már túlingerelt kis agyát összehangolni az óvodai élet feladataival, tevékenységeivel? Ahogy a szülőnek természetes és könnyebbség gyermekét akár a mese elé ültetni, úgy az óvodának nagyon nagy munka a gyermek figyelmének lekötése, fegyelmezése például egy meseolvasás során. A dolgozat megírása további kérdéseket vetnek fel, pl.: Miért kellene, hogy az óvoda feladata legyen a digitális eszközök egyedi, otthoni használatával kapcsolatban iránymutatást adni. Egyáltalán elfogadják-e a szülők egy óvodapedagógustól, hogy megmondja (helyesen: tanácsolja), mit kellene tenni. Véleményem szerint kell, hogy az óvoda is segítse a szülőket ebben a tekintetben, már csak azért is, mert ezzel saját magunkon is segíthetünk.

7. Irodalomjegyzék

Bakonyi, Anna et al. (2021): Az óvodapedagógia színes világa. Budapest: Flaccus Kiadó. 209-214. p.

Csépe, Valéria, Török Ágoston (2020): Az okoseszközök használata kognitív idegtudományi nézőpontból. In: Gyermeknevelés, 8. évf. 2. szám, 133-146 p.

Dr. Kósa, Éva (2006): A média szerepe a gyerekek fejlődésében. In: Mindentudás Egyeteme 5. kötet. Budapest. 165–187. p.

Faragó, Boglárka, Kecskeméti-Székely Katalin Zsuzsa, Dávid Mária (2020): Infokommunikációs technológia használata kora gyermekkorban. In: Gyermeknevelés, 8. évf. 1. szám 114-130. p.

Fáyné, et al. (2016): IKT az óvodában: Kihívások és lehetőségek. In: Magyar Pedagógia, 116. évf. 1. szám 91-117 p.

Hódi, Ágnes et al. (2021): Szülők véleménye az óvodáskorú gyermekek IKT-eszköz használatának negatív és pozitív hatásairól. In: Gyermeknevelés, 9. évf. 1. szám, 8-38 p.

Holly Alexander, Agati (2011): The millennial generation: Howe and Strauss disputed. College of William and Mary. Lénárd András (2015): A digitális kor gyermekei. In: Gyermeknevelés, 3. évf. 1. szám, 74-83 p.

Hunyady, Györgyné, M. Nádaszi Mária (2014): Az iskolakép változatai és változásai: A pedagógusképzés megújítása. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó, 112 p.

I M, Ayu et al. (2020): Preschoolers' mental health status based on their mobile gadget usage. In: Journal of Physics: Conf. Series 1469. 7 p.

Karl, Mannheim (1952): The Problem of Generation: Essays on the Sociology of Knowledge. szerk. Paul Kecskemeti. New York: Oxford University Press

Konok, Veronika et al. (2020): Hogyan hat a mobileszköz-használat az óvodások figyelmére és társas-kognitív készségeire?. In: Gyermeknevelés, 8. évf. 2. szám, 13-32 p.

Kósa, Éva (2016): A média: a változások oka vagy eszköze?. In: Gyermeknevelés, 4. évf. 2. szám, 48-68 p.

Mark, McCrindle, Emily, Wolfinger (2009). *The ABC of XYZ: understanding the global generations*. Australia: McCrindle Research Pty Ltd.

Neil, Howe, William, Strauss (2000): Millennials Rising: The Next Great Generation. Knppf Doubleday Publishing Group.

Podráczky, Judit (2017): A kisgyermekkor és a társadalmi esélyek korrekciója. In: Hunyady, György; Csapó, Benő; Pusztai, Gabriella; Szivák, Judit (szerk.) Az oktatás korproblémái. ELTE Eötvös Kiadó Bp. 213-223. p.

Török, Balázs (2004): A gyermeküket óvodáztató szülők körében végzett országos felmérés eredményei. Felsőoktatási Kutatóintézet, Budapest. 62 p.

Török, Balázs (2007): Az óvodai csoportszobai számítógépek. In: Iskolakultúra, 17. évf. 4. szám, 115-126 p.

Zrinszky, László (2002): Neveléstudomány. Budapest: Műszaki Könyvkiadó, 261 p.

Zulkifli, N. et al. (2021): The Role of Preschool in Using Gadgets for Digital Natives Generation. In: Jurnal Pendidikan Usia Dini, Universitas Riau, Indonesia. 19 p.

8. Mellékletek

Ábrajegyzék

1. ábra A kérdőívet kitöltők életkor szerinti eloszlása (saját szerkesztés).....	20
2. ábra Kérdőívet kitöltő szülők iskolai végzettség szerinti eloszlása (saját szerkesztés)	21
3. ábra Kérdőívet kitöltők gyermekeinek életkora (saját szerkesztés)	22
4. ábra A gyermekek számára engedélyezett eszközök (saját szerkesztés)	23
5. ábra Eszközhasználat gyakorisága a teljes mintát tekintve (saját szerkesztés).....	24
6. ábra Gyermekek életkorát mutató diagram az első használat vonatkozásában (saját szerkesztés).....	25
7. ábra Szülő célja az eszközhasználat biztosításával (saját szerkesztés)	25
8. ábra A digitális eszközhasználat napirendbeni ideje (saját szerkesztés).....	26
9. ábra A „Mire használja a gyermek az eszközt?” kérdésre érkezett válaszok kimutatása (saját szerkesztés).....	27
10. ábra A gyermekek figyelmét leghosszabb ideig lefoglaló tevékenységeket mutató diagram (saját szerkesztés).....	28
11. ábra Szülői vélekedések a kisgyermekkori eszközhasználatról (saját szerkesztés)	29
12. ábra Szülők vélekedése a televízióval való mesénzésről (saját szerkesztés)	30
13. ábra Szülők vélekedése az okostelefonon való játékról (saját szerkesztés)	30
14. ábra Szülői vélekedések az óvodai digitális eszközhasználatról (saját szerkesztés).....	31
15. ábra Szülők véleménye a gyermek fejlődésének digitális eszköz segítségével történő felméréséről (saját szerkesztés)	32
16. ábra Szülők felé érkezett ajánlások a digitális eszközhasználatban kapcsolatban (saját szerkesztés).....	32
17. ábra Szülők tájékozódásának előfordulása (saját szerkesztés).....	33
18. ábra Ajánlott eszközhasználati idő óvodáskor előtt a szülők szerint (saját szerkesztés) ...	34
19. ábra Ajánlott eszközhasználati idő óvodáskorban a szülők szerint (saját szerkesztés).....	34

Lábjegyzetek listája

¹ Lenhossék Mihály dr.: Az ember anatómiája 1., Budapest, 1922

² Digitális eszközök meghatározása a hu.economy-pedia megfogalmazásában. <https://hu.economy-pedia.com/11040635-digital-assets#menu-3>

³ Digitális eszközök egységei a Nemzeti Köznevelési Portál megközelítésében. https://www.nkp.hu/tankonyv/digitalis_kultura_9_nat2020/lecke_11_003

⁴ Magyar értelmező kéziszótár. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980

⁵ A kvantitatív kutatás olyan vizsgálati módszer, mely a mennyiséggel, számszerűsíthetőséggel foglalkozik, a válaszok kiértékelése statisztikai módszerek segítségével történik. (Dr. Boncz, 2015)

Nyilatkozat

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Cím: 7400 Kaposvár, Gótha S. u. 40.
Tel.: +36-82/5015-800
Honlap: <http://uni-mate.hu>

5. sz. függelék - Hallgatói és konzulensi nyilatkozat minta

NYILATKOZAT

Alulírott KINZEL ZSÓFIA, a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, KAPOSVÁRI Campus, ÖVÖDAPÉDAFŐGÉPES szak nappali/levelező* tagozat végzős hallgatója nyilatkozom, hogy a dolgozat saját munkám, melynek elkészítése során a felhasznált irodalmat korrekt módon, a jogi és etikai szabályok betartásával kezeltem. Hozzájárulok ahhoz, hogy Záródolgozatom/Szakdolgozatom/Diplomadolgozatom egyoldalas összefoglalója felkerüljön az Egyetem honlapjára és hogy a digitális verzióban (pdf formátumban) leadott dolgozatom elérhető legyen a témát vezető Tanszéken/Intézetben, illetve az Egyetem központi nyilvántartásában, a jogi és etikai szabályok teljes körű betartása mellett.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem*

Kelt: 2023 év 01 hó 01 nap

Kinzel Zsófia
Hallgató

NYILATKOZAT

A dolgozat készítőjének konzulense nyilatkozom arról, hogy a Záródolgozatot/Szakdolgozatot/Diplomadolgozatot áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A Záródolgozatot/Szakdolgozatot/Diplomadolgozatot záróvizsgán történő védésre javaslom / nem javaslom*.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem*

Kelt: 2023 év augusztus hó 1. nap

P. ...
Belső konzulens

*Kérjük a megfelelőt aláhúzni!